

Guia per a l'actuació davant casos d'exploració sexual en la infància i l'adolescència.

Elaboració d'una eina de detecció

Guia per a l'actuació davant casos d'exploració sexual en la infància i l'adolescència.

Elaboració d'una eina de detecció

G CONSELLERIA
O PRESIDÈNCIA,
I CULTURA I IGUALTAT
B INSTITUT BALEAR DONA

Agraïments

Volem mostrar el nostre més profund agraïment a totes les persones que ens han dedicat el seu temps, experiència i coneixements, oferint-se de forma desinteressada a col·laborar i fer aportacions significatives.

Col·laboració d'entitats i administracions

- Ajuntament de Eivissa
- Ajuntament de Calvià
- Ajuntament de Manacor
- Col·legi Oficial de Psicologia de les Illes Balears. COPIB
- Comandancia de la Guardia Civil de Balears
- Consell Insular de Formentera
- Consell Insular de Mallorca
- Fundació Espiral
- Feminisme a l'escola
- Fundació Amaranta
- Fundación RANA
- GREC
- Institut per a la Convivència i Èxit Escolar (CONVIVÈXIT)
- Jefatura Superior de la Policía Nacional a les Illes Balears
- Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA)
- Policía Local de Palma

Col·laboració de professionals

- Aida Bonvehi Soldevila
- Aina Beltrán Bestard
- Aina Maria Duran Sastre
- Albert Cabellos Vidal
- Alonso Medinas Prats
- Ana María Madrid Doménech
- Antonia Maria Tomás Vidal
- Antonio Forner Medrano
- Carolina Moniño Bermejo
- Coral Minguez Artigues
- Cristian Sánchez Curto
- Desiré Pons Pons
- Elena Jiménez Belio
- Ernesto Pardo Fernández
- Eugenia Nadolu Vélez
- Francisco Ferres Serrat
- Janka Jurkiewicz González
- Javier Torres Ailhaud
- Josefina Ribera Alonso
- Karlain Martí Díaz
- Laura Bosch Torres
- Lluís Ballester Brage
- Lydia María Gómez Sánchez
- M^a del Valle Sánchez Grao
- Margalida Alomar Castell
- Margalida Julià Vadell
- Maria del Roser Alenyar Blanes
- Maria Homar Cañelles
- Maria Isabel Flores Fernández
- Marta Galindo Fernández
- Mayte López Ramón
- Myriam Carrero Sánchez
- Patricia Barranco Blanco
- Rosa Llobera Cifre
- Sandra Sedano Colom
- Xisco Guarí Torres

Guia per a l'actuació davant casos d'explotació sexual en la infància i l'adolescència Elaboració d'una eina de detecció

Diciembre de 2020

Responsable:

Maria Duran i Febrer

Directora de l'*Institut Balear de la Dona*

Responsables de la recerca:

Responsable tècnica, *Institut Balear de la Dona*. **Susana Ortega Merino**

Responsable tècnica, *Universitat de les Illes Balears*. **Beatriz Benavente**

Investigadora del projecte:

Gracia María Fornieles Carvajal

Revisió de l'eina:

Ignacia Arruabarrena Madariaga

Lluís Ballester Brage

Jorge Fernández del Valle

Noemí Pereda Beltrán

Maquetació: **Albert Cabellos Vidal**

Revisió del text. Versió en castellà: **Laura Sastre Barros**

Revisió del text. Versió en català: **Víctor Penalva Vadell**

Presentació de l'estudi

L'explotació sexual de la infància i l'adolescència (ESIA) es defineix com l'abús sexual comès per un adult que implica una remuneració en doblers o en espècia per a l'infant o adolescent abusat o per a terceres persones. L'ESIA és un tipus de victimització sexual en la infància en la qual una persona o grup aprofita una situació de desequilibri de poder per a coaccionar, manipular o enganyar una persona menor d'edat a canvi de quelcom que la víctima pot voler o necessitar, o bé a canvi d'un augment d'estatus o posició en el grup social.

Malgrat els esforços de les diferents institucions i organismes que treballen en la protecció de la infància i del compromís dels diferents països per a combatre aquesta mena de violència contra les i els menors, l'explotació sexual d'infants i adolescents presenta una freqüència molt elevada. Es calcula que cada any l'ESIA afecta devers dos milions de menors d'edat en tot el món (UNICEF, 2001).

Segons l'informe d'UNICEF, el 2016, més de 1.000 menors a l'any eren víctimes d'explotació sexual a Europa; el 65% tenia ciutadania europea. Segons dades del Ministeri de l'Interior, el 2015 s'identificaren 134 menors víctimes d'explotació sexual.

Moltes vegades, les víctimes passen inadvertides entre els professionals que les atenen (àmbit de salut, educació o serveis socials). Existeixen diverses causes que expliquen aquesta dificultat en la detecció: en primer lloc, el desconeixement del fenomen de l'ESIA entre els mateixos professionals que atenen les víctimes; en segon lloc, la clandestinitat que sempre implica aquesta activitat delictiva i, en tercer, el fet que els mateixos joves no s'autoperceben com a víctimes.

Aquesta guia neix amb l'objectiu d'ajudar a les i els professionals a detectar situacions de risc d'ESIA en les i els joves amb qui treballen. Pretén ser un facilitador en el marc actual del Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil i explotació sexual infantil a les Illes Balears (2018), a més d'una guia per a la comunicació del professional mitjançant RUMI. Per a això, a l'eina s'observa un llistat d'indicadors agrupats segons el grau de riscos i els factors de vulnerabilitat que podrien exposar la o el menor a patir aquest tipus de victimització sexual.

Aquest treball es divideix en deu capítols i un annex que inclou l'eina i les instruccions d'ús. Els primers tres capítols introdueixen la guia i l'emmarquen en el context actual de Balears i en el marc legal en relació a l'ESIA.

El capítol 4 pretén familiaritzar el lector amb l'ús correcte de la terminologia relacionada amb l'explotació sexual en la infància i adolescència. Els capítols 5 i 6 defineixen l'ESIA i les seves modalitats; mentre que el capítol 7 explica els factors de risc i vulnerabilitat que poden situar l'infant o adolescent en una posició de major risc de patir explotació.

Al capítol 8 s'ofereix una anàlisi de les dades extretes, per una part, dels registres en bases de dades de delictes de menors en Justícia Juvenil (GEXMEN) i, per altra, de les dades del Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI), a partir de les quals es pot apreciar l'augment de casos notificats de violència sexual cap a menors.

La metodologia utilitzada per a l'elaboració de l'eina es detalla al capítol 9, on s'explica el procés de revisió bibliogràfica, la consulta mitjançant panell d'experts i la formació de grups de treball amb professionals de Balears. En els darrers tres capítols, s'hi annexa l'eina amb les instruccions d'ús i la proposta de validació d'aquesta.

ÍNDEX

1. Introducció	11
2. Contextualització	13
3. Marc legal	14
4. Indicacions quant a la terminologia emprada en aquesta guia	18
5. Definició de l'explotació sexual d'infants i adolescents	19
6. Manifestacions de l'ESIA	21
6.1. L'explotació sexual d'infants i adolescents a través de la prostitució	21
6.2. Tràfic d'infants i adolescents amb fins d'explotació sexual	21
6.3. Explotació sexual en línia de la infància i l'adolescència	22
6.4. Explotació sexual de la infància i l'adolescència en els viatges i el turisme	22
6.5. Matrimonis forçats	23
7. Factors de risc i vulnerabilitat	23
8. Situació actual a les Balears	24
9. Metodologia	27
10. Eina de Detecció del Risc d'ESIA (EDR-ESIA)	28
11. Ús de l'EDR-ESIA	29
12. Proposta de validació de l'EDR-ESIA	32
Annexes	35
1. Glossari	35
2. EDR-ESIA	37

1. Introducció

L'exploració sexual d'infants i adolescents (ESIA) no és un fenomen nou, però fins fa uns quants anys no ha començat a despertar interès social. En part, per l'augment de la consciència en relació a aquesta problemàtica, però també pels nous matisos que marquen les manifestacions digitals als quals va associada en els darrers anys amb l'ús generalitzat de dispositius mòbils i xarxes socials.¹ La incorporació de la tecnologia a la vida quotidiana incrementa l'ESIA, la fa més accessible i alhora l'oculta, i en dificulta així encara més la detecció i identificació.

Cal no oblidar que qualsevol menor està exposat a patir explotació sexual amb independència de la classe social a la qual pertany o a la capacitat adquisitiva de la seva família. Malgrat això, existeixen situacions que augmenten sensiblement les possibilitats de ser-ne víctima, tal com veurem més endavant.

Existeixen pocs estudis sobre l'exploració sexual en la infància i l'adolescència. De fet, la identificació de la problemàtica continua sent la gran assignatura pendent. La identificació de les víctimes es veu dificultada pel caràcter ocult i clandestí en el qual sol se sol consumir l'exploració sexual, però també per la falta d'autopercepció de les i els menors com a explotades i explotats.

Per tal d'entendre moltes de les qüestions que s'exposen en aquest treball, és imprescindible situar aquest fenomen en el seu context actual, és a dir, el d'una societat que ha incorporat i normalitzat la sexualització de la infància des de la publicitat i els mitjans de comunicació. En aquests espais, s'atorguen als infants rols que ben sovint no són propis de la seva edat. Hi ha molts de concursos televisius, sèries i pel·lícules que han contribuït a naturalitzar determinats patrons que no es corresponen amb els patrons propis de les persones menors d'edat.

Així mateix, és destacable la influència de la cultura del porno en aquesta problemàtica; sobretot en relació al que s'anomena «nova pornografia»,² caracteritzada pel fàcil accés des de dispositius mòbils, en moltes ocasions en mans d'infants sense un control adequat de mares i pares. L'ús d'aquesta tecnologia per part de les i els menors suposa un accés ràpid i fàcil a continguts que reproduïxen dinàmiques patriarcals. En aquests, les dones hi apareixen subordinades a les ordres i desitjos dels homes i representades moltes vegades amb trets que les acosten més a la infància que a l'adultesa.

El Pla d'acció per a la prevenció de l'exploració sexual a la infància i l'adolescència s'emmarca dins el Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb fins d'exploració sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022) i el Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil i explotació sexual infantil a les Illes Balears (2018). La infància i l'adolescència són etapes d'especial vulnerabilitat que requereixen una atenció específica, atenció que ha de ser a més actualitzada i adaptada als canvis que es produeixen en la societat.

¹ Berelowitz, S., Firmin, C., Edwards, G., Gulyurtlu S. (2012) I thought I was the only one. The only one in the world. The Office of the Children's Commissioner's Inquiry into Child Sexual Exploitation In Gangs and Groups. <http://www.brightonandhovelscb.org.uk/wp-content/uploads/CSEGG-Appendix-A1.pdf>

² Ballester, L., Orte, C. i Red de Jóvenes e Inclusión (2019). *Nueva pornografía y cambios en las relaciones interpersonales*. Octaedro.

És arran d'aquesta preocupació que s'impulsa l'elaboració d'una eina de detecció i valoració de risc centrada en els factors de risc detectats en casos d'infants i adolescents víctimes d'explotació sexual. Aquesta eina intenta donar resposta a la falta d'instruments de maneig i de gestió per part de les i els professionals encarregats de la cura de les i els menors.

Aquesta guia neix i es desenvolupa enmig d'una situació sanitària global que ha posat a tota la societat en estat d'alerta, poc temps després de viure la insòlita experiència d'un confinament a escala estatal. Durant aquest període de clausura, les i els menors han tingut molt més temps per dedicar a les xarxes socials i a la tecnologia en general. Alhora, s'ha constatat un augment del consum de pornografia,³ amb tot l'impacte que aquest fet té en la formació d'estereotips, en la percepció de les relacions⁴ i en la normalització i inclusió d'aquest material en la seva vida a través de missatges entre iguals i de l'acostament a xarxes de difusió amb material sexualitzat. Dos fenòmens que interaccionen jugant sempre en contra dels infants i adolescents, exposats a riscos i situacions inèdites que suposen nous reptes per a les famílies i per al conjunt de professionals que hi estan en contacte.

La posada en marxa d'una eina consensuada que es faci servir tant en població de joves en risc com en aquells que a priori no ho semblen, ens oferirà en el futur una informació més realista i actualitzada de la situació a les Balears. A més, podria facilitar a les i els professionals una millor i major detecció de la problemàtica i, per tant, una atenció precoç de les víctimes.

Aquesta guia s'ha realitzat donant prioritat al punt de vista de les persones que han patit explotació, amb la finalitat que la detecció precoç de situacions de risc per a patir explotació sexual porti una reducció dels casos i una atenció més eficaç cap als infants i adolescents. Tot això, sense perdre de vista que qualsevol forma d'ESIA serà sempre una vulneració dels drets humans fonamentals de les i els menors afectats.

Des d'aquest plantejament, la forma en la qual es conceptualitzen les situacions és important. D'aquí, l'especial importància i cura a l'hora d'anomenar la realitat descrita, amb la finalitat d'evitar la revictimització i la culpabilització de les i els menors afectats.⁵ En aquest sentit, quan parlem de factors de risc i vulnerabilitat, mai s'assenyalen els infants i adolescents com a responsables per trobar-se en aquestes situacions, sinó que s'exposen dites situacions com a predisposants per a patir explotació.

La terminologia emprada en aquesta guia, pròpia de professionals i persones expertes en el tema, difereix de la utilitzada en el codi penal espanyol vigent. En aquest cas, es fa servir l'expressió «abús sexual» de forma genèrica per a definir totes aquelles situacions en les quals hi ha violència contra menors. I això és així, perquè es parteix de la consideració que totes aquestes situacions suposen agressions cap als infants i adolescents, a més d'una vulneració dels seus drets humans, tal com reconeix el Protocol del Palerm.

³ <https://www.efe.com/efe/espana/sociedad/aumenta-la-descarga-de-pornografia-infantil-en-espana-durante-el-confinamiento/10004-4212943?fbclid=IwAR3c8KTr0jjdGsi3PLeBpnrC71uteswbr8hbtwrOjOdZy15s0aDvk9w75IU>

⁴ Ballester i Orte, *Op. cit.*

⁵ Hornor, G., Quinones, S., Bretl, D., Courtney, A., Herendeen, P., Lewin, L., Loyke, J., Morris, K., Schapiro, N., Williams, S. (2019). Commercial Sexual Exploitation of Children: An Update for the Forensic Nurse. *Journal of Forensic Nursing*. 15. 93-102. 10.1097/JFN.0000000000000243.

L'ús d'una eina comuna proporcionarà a les i els professionals implicats en l'atenció de les i els menors un instrument de treball, compartit i accessible, amb el qual s'intenta reduir al màxim el component de subjectivitat. La dificultat de la detecció de l'explotació sexual, tant per part de les i els professionals com per part de les víctimes, és un dels grans reptes a fer front. En el cas de les i els professionals, calen eines actualitzades i adaptades. En el cas de les víctimes, és necessària una actuació tant a escala individual i col·lectiva com en l'àmbit preventiu, incloent-hi també les actuacions individuals i les coordinades de diferents estaments que tracten de reparar l'enorme mal que pateixen les i els menors sotmesos a explotació sexual, tenint en compte a més que, en general, les víctimes no presenten consciència de ser explotades a causa de la recepció de béns o favors que són admesos i/o desitjats per la o el mateix menor.

Amb aquesta eina comuna, s'intenta posar el focus en situacions que, pel fet de presentar-se de forma aïllada, no desprenen una gran importància, però quan es donen de forma conjunta conformen uns riscos davant els quals qualsevol persona en contacte amb la infància i l'adolescència ha d'estar alerta. D'aquesta manera, se'n facilita i afavoreix una detecció precoç i, per tant, un treball de prevenció més eficaç.

2. Contextualització

L'interès per la situació de les i els menors de les Balears i la seva situació quant a l'explotació sexual s'emmarca dins el Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb fins d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022). De llavors ençà, s'ha anat treballant per a millorar les condicions de vida i l'atenció a les víctimes detectades. Com quedarà demostrat més endavant, les múltiples formes que presenta l'explotació sexual i la complexitat de la seva detecció fan necessari un esforç conjunt per posar en marxa estratègies comunes i actualitzades.

L'impuls que han tingut les tecnologies en els darrers anys ha generat una societat que viu literalment immersa en una sèrie d'aplicacions que ens connecten socialment a través de mitjans digitals. L'impacte que aquest fenomen ha tingut en els models de vida i la gran influència en tots els àmbits, inclòs el que ens ocupa de l'explotació sexual, és clau. En aquesta línia, un dels efectes més destacables té a veure amb el consum de pornografia i prostitució, que s'inicia cada vegada a edats més primerenques, amb una gran influència en la formació d'imaginari col·lectius pel que fa a les relacions i als estereotips de gènere.

Avui dia hi ha una preocupació creixent davant aquestes noves manifestacions de l'ESIA que requereixen respostes efectives i millores en els recursos que es tradueixin en polítiques mitjançant normatives i accions específiques, tant per a professionals com per a menors. Fins fa poc, l'explotació sexual s'havia considerat part dels abusos sexuals, però en els darrers anys, Administració i institucions han fet un gran esforç perquè es diferenciïn tots dos fenòmens i poder, d'aquesta manera, prendre les mesures adequades en cada cas.

A les Balears existeixen entitats com la Fundació de Solidaritat Amaranta, que fa anys que treballa en la prevenció del tràfic i l'explotació sexual de dones i adolescents; o com la fundació RANA, que treballa en l'abús sexual i, en els darrers anys, també específicament en la identificació i prevenció de l'ESIA. En l'àmbit institucional, el GEPIB (Grup d'Estudis de

la Prostitució de les Illes Balears), liderat per la UIB i l'Institut Balear de la Dona, comença el seu camí el 2003. Encara que aquests estudis no estiguessin de bon principi orientats cap a l'atenció de les menors, la realitat evidenciada en els darrers anys ha obligat a posar el focus d'estudi en aquestes i en les seves diferents explotacions.

Enguany, el 2020, l'equip d'investigació que ha elaborat aquesta guia ha participat de la creació de l'«Estudi sobre la prostitució, la tracta i l'explotació sexual a les Illes Balears», liderat per l'Institut Balear de la Dona i realitzat per la UIB, amb un capítol dedicat a l'explotació sexual de la infància i l'adolescència. L'aportació es completa amb la creació d'aquesta eina, que suposarà un pas més en l'atenció dels infants i adolescents en situació d'explotació sexual. La intenció és, així doncs, aportar un instrument pràctic, viu i adaptable a les noves circumstàncies socials, que faciliti la feina dels agents implicats en la detecció i atenció de menors i que impacti, si no en l'erradicació, almenys en la reducció de les xifres actuals.

Durant la creació d'aquesta eina, s'ha treballat per aconseguir tenir i presentar una visió tan àmplia i global com fos possible. Això explica que s'hagi apostat de forma decidida per una perspectiva multidisciplinària, comptant per això amb una àmplia representació de les persones implicades en l'atenció, cura i educació de les i els menors. S'ha contactat amb un grup d'expertes i experts en la matèria perquè hi poguessin aportar una mirada actualitzada i local des dels seus respectius àmbits d'actuació. A partir d'aquí, s'ha creat un grup de treball en el qual s'han compartit opinions i experiències des de distints àmbits.

És fonamental que aquesta eina, amb una intenció eminentment pràctica, sigui dissenyada conjuntament per les persones que potencialment puguin fer-ne ús en cas que ho considerin necessari. D'aquesta manera, s'ha comptat amb el suport d'entitats que treballen amb menors en situació d'abús sexual i explotació sexual a l'illa, com la Fundació Amaranta i la Fundació RANA, però també amb les principals institucions implicades amb les i els menors: Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat; les conselleries del Govern de les Illes Balears, de Salut, d'Afers Socials, d'Administracions Públiques, de Presidència; amb els quatre consells insulars i amb els principals ajuntaments de les Illes Balears. En total, s'ha aconseguit reunir la participació de quasi mig centenar de persones expertes i professionals de diversos àmbits la implicació i aportació de les quals ha estat fonamental, per la seva visió actualitzada de la realitat local i complementària dels distints àmbits implicats.

3. Marc legal

El 1949, Nacions Unides parla per primera vegada d'explotació sexual al Conveni per a la repressió del tràfic de persones i de l'explotació de la prostitució aliena.⁶ Aquest fet suposa un pas important per a la prevenció i la repressió de l'explotació sexual, però sense aplicar encara cap criteri diferenciador quan es tracta de menors d'edat ni contemplar formes d'explotació diferents de la prostitució.

La primera llei internacional dels drets dels infants es realitza a la Convenció sobre els drets de l'infant el 1990, un tractat de Nacions Unides que aplega aspectes relatius als drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals. Aquest tractat té un caràcter jurídicament vinculant; per

⁶ NU (Nacions Unides). (1950). Conveni per a la repressió del tràfic de persones i l'explotació de la prostitució aliena (96/1342). Brussel·les: Nacions Unides.

tant, tot el que recull és d'obligat compliment per als països que formen part de NU. Està format per 54 articles que reconeixen que tot menor de 18 anys té dret al ple desenvolupament físic, mental i social, així com a expressar lliurement les seves opinions.⁷

Mitjançant aquest tractat, s'eleva els problemes relatius a la infància a l'àmbit internacional, cosa que hi suposa un primer esforç de conscienciació mundial. En els articles 34 i 35, s'insta als governs a protegir els infants de totes les formes d'explotació i abusos sexuals i a prendre totes les mesures possibles per a assegurar que no se'ls segresta, se'ls ven o s'hi trafica.⁸ Més de 180 països s'uniren al tractat, tot i que no tots ho reflectiren a les seves legislacions,⁹ motiu que explica que aquest tractat s'hagi concretat finalment com un compromís, que sovint necessita de la interpretació del Comitè dels Drets dels Nins.

La primera definició del concepte d'«explotació sexual i comercial infantil» es proporciona per primera vegada dins el marc del primer Congrés Mundial contra l'explotació sexual comercial de la infància que té lloc l'any 1996.¹⁰ En aquest es remarca la importància de la prevenció i de la persecució activa dels delictes que comporta. La Declaració incorpora un pla d'acció que té com a finalitat posar en relleu els compromisos internacionals existents, determinar les activitats de cooperació i actuació, i contribuir a l'aplicació dels instruments internacionals pertinents.

La Declaració d'Estocolm és el document final del primer Congrés contra l'Explotació sexual Comercial de la Infància. Es duu a terme a Estocolm el 1996 i recull la definició d'«explotació sexual comercial dels infants»¹¹ com una forma d'abús que constitueix una forma de coerció i violència contra infants i que pot, a més, implicar el treball forçat i/o formes contemporànies d'esclavitud.

És destacable la mesura presa per l'Organització Mundial del Turisme (OMT) sobre prevenció de l'explotació sexual en els viatges i el turisme el 1998.¹² En aquesta mesura s'implica la indústria del turisme com a agent en la prevenció, perquè es reconeix l'existència del problema de l'explotació sexual lligada als viatges i al fenomen turístic. Un problema especialment greu quan afecta infants perquè, entre altres coses, vulnera de forma flagrant els objectius fonamentals del turisme i en constitueix una negació de l'essència.

Al Conveni núm. 182 de l'Organització Internacional del Treball (OIT) de 1999 sobre les pitjors formes de treball infantil,¹³ es ratifica la participació d'Espanya en la prevenció de l'explotació sexual en la infància i l'adolescència.

⁷ Martín, D. i Gisbert, R. (2005). Convención sobre los Derechos del Niño. *UNICEF Comitè Espanyol*.

⁸ Martín, 2005. *Op. cit.*

⁹ Marín, H., (2006). *Vidas invisibles. La explotación sexual infantil*. Barcelona: Intervida World Alliance.

¹⁰ Declaració i Programa d'Acció adoptats en el primer Congrés Mundial contra l'explotació sexual comercial de la infància, Estocolm (Suècia), del 27 al 31 d'agost de 1996.

¹¹ Declaració i Programa d'Acció d'Estocolm, Estocolm, 1996. Paràgraf 5.

¹² Organització Mundial del Turisme, Codi Ètic Mundial per al Turisme, adoptat per la resolució A/RES/406(XIII) a la 13a Assemblea General de l'OMT, Santiago, Xile, 27 de setembre - 1 d'octubre, article 2.3.

¹³ Instrument de Ratificació del Conveni número 182 de l'OIT quant a la prohibició de les pitjors formes de treball infantil i de l'acció immediata per a la seva eliminació, fet a Ginebra el 17 de juny de 1999. Publicat al Butlletí Oficial de l'Estat «BOE» núm. 118, de 17 de maig de 2001.

L'any 2000 es realitza el Protocol de Palerm¹⁴ per a prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment de dones i infants. Serveix de complement a la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional. S'hi estableix que el consentiment de la víctima és irrellevant quan s'utilitzen amenaces o força. En el cas de les i els menors de 18 anys, n'hi hauria prou de saber que han estat reclutats i desplaçats amb fins d'explotació sexual.

L'any 2007, el Consell d'Europa aprova el Conveni per a la protecció dels infants contra l'explotació l'abús sexual,¹⁵ en aquest context, es crea el Conveni de Lanzarote, que suposa el primer tractat internacional sobre la matèria. El seu objectiu és combatre i prevenir l'explotació i l'abús sexual infantil, promovent la cooperació i la protecció de les víctimes. És important destacar que no fa cap distinció envers conductes delictives representades de forma real o simulada. En el seu primer informe d'execució de l'any 2015, insta els països part a revisar la seva legislació de manera que faci front a tot mal greu a la integritat sexual dels menors, sense limitar-se a les relacions sexuals o a actes equivalents.¹⁶

Tant la Convenció dels drets dels infants com la Declaració d'Estocolm s'han vist reforçades per la Declaració de Rio de Janeiro fet al tercer Congrés Mundial contra l'explotació sexual dels infants el 2008,¹⁷ així com per l'adopció del Compromís Global de Yokohama de 2011.¹⁸ Aquest darrer inclou la necessitat de la participació del sector privat en la protecció dels infants, integrant en aquest sentit polítiques corporatives i la creació de codis ètics per al seu compliment. En el tercer Congrés Mundial contra l'explotació sexual dels infants, de 2008, s'elimina la paraula *comercial* del títol perquè es considera que, en un context d'explotació d'infants i adolescents, aquest terme no aporta informació rellevant al concepte.¹⁹ Així, l'ús en queda limitat al context de crim organitzat i de responsabilitats penals.

Els protocols són mecanismes que actuen com a complements dels tractats²⁰ i poden arribar a ser fins i tot més exigents que les obligacions de la Convenció a la qual van associats. Els països poden acceptar aquestes obligacions o no. Els protocols que existeixen en l'actualitat

¹⁴ Assemblée General de l'Organització de les Nacions Unides, Protocol per a prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment dones i infants, que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional, adoptat a Palerm, del 12 al 15 de desembre de 2000. http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ProtocolTraffickingInPersons_sp.pdf

¹⁵ Consell d'Europa, «Conveni per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual», STE n. 201 (Conveni de Lanzarote), adoptat el 25 d'octubre de 2007. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2010-17392

¹⁶ Comitè de les Parts del Conveni per a la Protecció dels Infants contra l'Explotació Sexual i l'Abús Sexual (Comitè de Lanzarote), «First Implementation Report Protection of Children Against Sexual Abuse in the Circle of Trust», adoptat el 4 de desembre de 2015. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168058cdfd>

¹⁷ Tercer Congrés Mundial contra l'explotació sexual comercial de la infància i l'adolescència. Declaració de Rio de Janeiro i crida a l'acció per a prevenir i aturar l'explotació sexual d'infants i adolescents. <http://resources.ecpat.net/EI/Updates/SPWCIIIOutcome.pdf>

¹⁸ Compromís Global de Yokohama, segon Congrés Mundial contra l'explotació sexual comercial de la infància, Japó, del 17 al 20 de desembre de 2001. http://white.oit.org.pe/ipecc/documentos/compromiso_yokohama.pdf

¹⁹ ECPAT Internacional (2016). Orientaciones terminológicas para la protección de niñas, niños y adolescentes contra la explotación y el abuso sexuales. https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/SR/TerminologyGuidelines_sp.pdf

²⁰ Marín, 2016. *Op. cit.*

en relació amb la infància i l'adolescència són: el Protocol facultatiu relatiu a la participació dels infants en els conflictes armats i el Protocol facultatiu relatiu a la venda d'infants, la prostitució infantil i la utilització d'infants en la pornografia.²¹ Aquests texts obliguen els governs a criminalitzar i castigar les activitats relacionades amb els delictes que s'hi exposen, i intenten protegir els drets i interessos de les i els menors als quals els governs han de proporcionar recursos, serveis jurídics i suport com a víctimes.

Més de 132 països han signat i ratificat el text, motiu pel qual s'exigeix un compromís de cooperació internacional més enllà de les fronteres nacionals. Arran d'aquest Protocol es crea el Comitè dels Drets dels Infants com a òrgan de vigilància, les funcions del qual es reforcen gràcies al tercer Protocol Facultatiu de la Convenció. A partir d'aquí, es permet als infants presentar una denúncia davant un Comitè, una vegada esgotats els recursos interns disponibles al país.

L'actual Codi Penal espanyol, aprovat l'any 1995, ha patit certes modificacions fins a arribar a la Llei orgànica 1/2015. Amb el temps, s'han anat endurint les penes d'abusos sexuals, explotació sexual de menors i pornografia infantil.²² Els principals canvis són: diferenciació entre comportaments en els quals la víctima és adulta o menor d'edat, modificació de l'article 187 per a perseguir qui es lucra de la prostitució aliena i definició i nous tipus de pornografia infantil.

Els delictes relatius a prostitució, explotació sexual i corrupció de menors s'ubiquen en el capítol V, articles 187-190 (Llei orgànica 1/2015). A l'article 188 es fa referència a la prostitució de menors d'edat. S'hi assenyalava que el consentiment de la o el menor és irrellevant i que el subjecte actiu és qualsevol que realitzi alguna de les conductes descrites al Codi («incluir, promover, afavorir o facilitar la prostitució d'un menor d'edat o persona necessitada d'especial atenció» amb inclusió de «lucrar-se o explotar d'altra manera la prostitució» o bé «solicitar, acceptar o obtenir, a canvi de remuneració o promesa, una relació sexual amb una persona menor d'edat o una persona amb diversitat funcional necessitada d'atenció»). Al seu torn, el subjecte passiu és definit com a persona menor de 18 anys o amb diversitat funcional.²³

En l'àmbit autonòmic, també hi ha hagut avanços en la creació de lleis per a la protecció de les i els menors. El marc de referència en aquest sentit seria el que ens proporciona la Llei 9 de 2019 (Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears), en l'article 35 de la qual es versa sobre el dret a la prevenció i protecció contra la violència específica que les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les competències respectives, hauran de desenvolupar i executar per a protegir la integritat de les persones menors d'edat. Aquest text insta també a aprovar programes destinats a l'adopció de mesures preventives per a protegir les i els menors de tota forma de violència, entre les quals s'inclouen els abusos sexuals.

²¹ Protocol facultatiu de la Convenció sobre els drets de l'infant relatiu a la venda d'infants, la prostitució infantil i la utilització d'infants en la pornografia. Assemblea General - Resolució A/RES/54/263 de 25 de maig de 2000. Entrada en vigor: 18 de gener de 2002. <http://www2.ohchr.org/spanish/law/crc-sale.htm>

²² Fernández, P., (2015). Delitos relativos a la prostitución y su relación con la trata de seres humanos. Fiscal Adscrita al Fiscal de Sala Coordinador d'Estrangeria

²³ Gavilán, M., (2015). Delitos relativos a la prostitución y a la trata de seres humanos con fines de explotación sexual. Algunas dificultades en la fase de instrucción. *Anuario Jurídico y Económico Escurialense*, XLVIII (103-130)

La detecció i la notificació s'estableixen, de forma molt especial, en els àmbits sanitari, educatiu, policial i de serveis socials. Les i els professionals que fan feina en aquestes àrees han de prendre les mesures oportunes en els casos en els quals detectin que es pugui estar produint una situació d'explotació o en els quals trobin indicis que es pugui arribar a produir. Així ho disposa l'article 34 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant, en el qual s'indica que els estats part es comprometen a protegir l'infant contra totes les formes d'explotació i abús sexual, prenent totes les mesures necessàries per a impedir-les.²⁴

4. Indicacions quant a la terminologia emprada en aquesta guia

A l'increment de l'interès general en la cura de la infància i l'adolescència i dels problemes associats a aquestes etapes vitals, s'hi suma un interès creixent i paral·lel per fer un ús adequat de la terminologia amb què s'anomenen conceptes i idees relacionats amb el tema que ens ocupa. D'aquesta manera, s'ha anat posant cada vegada més atenció i cura en el llenguatge. L'objectiu no és cap altre que evitar la doble victimització i l'estigmatització de les víctimes.²⁵

Parar atenció al llenguatge és clau en aquest treball, perquè es parteix de la idea que les paraules conceptualitzen els termes i impacten en la percepció i interpretació de la pròpia realitat. A més, és fonamental fer servir un llenguatge comú per part de les i els professionals. Amb aquest objectiu, la present guia s'adapta a la terminologia més actualitzada internacionalment.

El terme «explotació sexual comercial de la infància i l'adolescència» (ESCIA) s'utilitza fins al tercer Congrés Mundial contra l'explotació sexual dels infants de 2008. A partir d'aquest moment, s'elimina la paraula *comercial* del títol pel fet de considerar que aquest terme se segueix fent servir per a referir-se a l'explotació d'infants i adolescents²⁶ en contextos legals, així com per a fer referència a la delinqüència organitzada amb ànim de lucre. D'aquesta manera, es podria considerar un subconjunt dins l'explotació sexual.²⁷ En coherència amb tot el que s'ha exposat, al llarg d'aquesta guia s'utilitzarà el terme més ajustat d'«explotació sexual de la infància i l'adolescència» (ESIA).

En aquest sentit, tampoc es farà servir el terme «prostitució infantil» per tal d'evitar tant l'estigmatització de les víctimes com la possible legitimació d'un fenomen que encara es discuteix com a forma legítima de treball. Sense entrar en aquest debat, s'atindrà al que diu la legislació en aquest cas: cap infant o adolescent menor d'edat pot donar el seu consentiment per a prostituir-se.²⁸ Per tant, en aquesta guia s'utilitzarà l'expressió «explotació a través de la prostitució» com a terme més adequat a la situació que pateixen les i els menors.

De la mateixa manera, no es parlarà en cap cas de «menors a la pornografia», considerant que les imatges de menors utilitzades amb la finalitat de ser objecte de pornografia responen també a una situació d'explotació, que en els darrers anys ha diversificat les formes de difusió aprofitant les TRIC (Tecnologies de la Relació, la Informació i la Comunicació), que inclouen

²⁴ <https://www.un.org/es/events/childrenday/pdf/derechos.pdf>

²⁵ Eaton, J. i Holmes, D. (2017) *Child Sexual Exploitation Evidence Scope, Research in Practice*. Dartington Press

²⁶ ECPAT Internacional (2016). *Op. cit.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

totes les aplicacions d'ús quotidià i que poden arribar a ser un mitjà més per a l'explotació. A més, s'han de tenir en compte els canvis que s'han produït en els darrers anys quant a consum de prostitució. Ara, la major part del consum s'efectua a través de mitjans digitals i dispositius mòbils,²⁹ fenomen que afavoreix que l'explotació passi més inadvertida i sigui, en conseqüència, més fàcil de divulgar. A causa de tots aquests factors, s'ha optat pel terme «explotació sexual en línia de la infància i l'adolescència» en lloc del de «pornografia infantil». D'aquesta manera, es pretén evitar la suposada implicació dels infants i adolescents en el negoci que aquesta explotació implica.

En línia amb aquesta perspectiva que es detalla, la guia evitarà l'ús del terme «turisme sexual infantil», ja que aquest terme eludeix i amaga l'explotació, de manera que pot fer entendre que és una forma real de turisme. En el seu lloc, es farà servir l'expressió més ajustada d'«explotació sexual de la infància i l'adolescència que es dona en els viatges i el turisme».³⁰

De la mateixa manera, en aquest treball es fan servir indistintament els termes «infància i adolescència», «infants i adolescents» i «menors», seguint els principis marcats per la Convenció sobre els Drets de l'Infant de 1989, on es defineix «menor» com a tota persona que té una edat inferior a 18 anys, llevat que la llei aplicable marqui que ha assolit abans la majoria d'edat.³¹ S'emprarà, per tant, el terme «menor» per tal d'evitar caure en la repetició excessiva en l'ús d'«infants i adolescents», malgrat ser un terme controvertit en l'àmbit social l'ús del qual ha estat debatut àmpliament.

5. Definició de l'explotació sexual d'infants i adolescents

Es produeix explotació sexual de la infància i l'adolescència (ESIA) quan infants i adolescents participen en activitats sexuals a canvi de quelcom, ja sigui per a ells com per a la persona agressora o una tercera persona.³² L'ESIA és un tipus de victimització sexual en la infància en la qual una persona o grup aprofita una situació de desequilibri de poder per a coaccionar, manipular o enganyar una persona menor d'edat a canvi de quelcom que la víctima pot voler o necessitar, o bé a canvi d'un augment d'estatus o posició en el grup social.

En el primer Congrés Mundial d'Estocolm contra l'explotació sexual comercial d'infants i adolescents el 1996 es defineix aquest fenomen com una violació fonamental dels drets de l'infant i l'equipara al treball forçat i a una forma d'esclavitud contemporània.³³

L'ESIA és un problema greu per a la salut de les víctimes d'explotació sexual que estan exposades a un major risc de patir lesions, agressions sexuals, infeccions de transmissió sexual, abús de substàncies, afeccions mèdiques cròniques que no són tractades, problemes d'alimen-

²⁹ Ballester, L., Orte, C. i Red de Jóvenes e Inclusión (2019). *Op. cit.*

³⁰ ECPAT Internacional (2016). *Op. cit.*

³¹ *Instrument de Ratificació de la Convenció sobre els Drets de l'Infant*, adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989, publicat al Botlletí Oficial de l'Estat de 31 de desembre de 1990.

³² ECPAT España (2020) IV Plan de acción contra la explotación sexual de la infancia y la adolescencia. <https://www.ecpat-spain.org>

³³ Declaració i Programa d'Acció adoptats al primer Congrés Mundial contra l'explotació Sexual Comercial de la Infància, *Op. cit.*

tació i desnutrició, trastorn de l'estrès posttraumàtic, depressió, ansietat i altres problemes de salut mental que poden provocar fins i tot el suïcidi o la temptativa de dur-lo a terme.³⁴

Cal no oblidar que qualsevol menor està exposat a patir explotació sexual amb independència de la classe social a la qual pertany o a la capacitat adquisitiva de la seva família. Malgrat això, existeixen situacions que augmenten sensiblement les possibilitats de ser-ne víctima, tal com veurem més endavant. L'accessibilitat a internet que tenen avui dia les i els joves ofereix possibilitats d'accés a aplicacions que han naturalitzat l'objectualització, i per tant el mercadeig, del cos. S'han introduït, de manera quasi indetectable per a les i els menors, conceptes com *sugar daddy* o *sugar dating*,³⁵ igual que aplicacions com OnlyFans, popularitzades possiblement per la seva similitud a Instagram, que suposen una adaptació de les *webcams* a l'abast de qualsevol amb un dispositiu mòbil.

En la fase inicial de l'explotació sexual a infants i adolescents es pot produir quelcom similar al que podria ser identificat com una relació afectiva per part de les i els menors. Recordem que, com hem indicat anteriorment, en el marc legal segons el Codi Penal vigent, a l'article 188 de la Llei orgànica 1/2015 s'indica que el consentiment del menor és indiferent. Aquesta situació descrita afavoreix en els infants i adolescents una falsa percepció que els impedeix detectar la situació d'explotació que viuen, circumstància que, a més, en dificulta notablement la identificació, fins i tot per part del seu entorn més pròxim.

Per altra part, s'ha d'insistir en el fet que no és necessari que existesqui el contacte físic perquè es produeixi una situació d'explotació sexual. Aquesta es pot donar per una via exclusivament tecnològica o bé concretar-se com a simulació o teatralització. Així es recollí en el Conveni de Lanzarote l'any 2007, un text que instava els governs a revisar i recollir aquesta recomanació a les seves legislacions.

El pagament ofert a canvi de relacions sexuals amb menors no té per què ser exclusivament monetari o material, com roba, bosses o tecnologia. També poden ser situacions no palpables o avantatges immaterials, com l'augment de l'estatus o els privilegis de les i els menors o la promesa de fer o donar qualsevol d'aquestes coses.

Sovint, l'explotació sexual es converteix en una manera de cobrir les necessitats bàsiques, com sostre i menjar. Aquesta circumstància es dona en la majoria de casos, almenys en el nostre entorn, de fugues de la llar. Altres vegades, les necessitats venen determinades per situacions de dependència a substàncies com l'alcohol i altres drogues³⁶. També s'han de contemplar les falses necessitats que es poden generar al context d'una societat capitalista i consumista. D'aquesta manera, s'evidencia encara més la interconnexió entre factors de risc, vulnerabilitat i indicadors que convergeixen per a formar un entramat que serà exposat i analitzat més endavant.

³⁴ Greenbaum, J., i Crawford-Jakubiak, J. (2015). Committee on Child Abuse and Neglect. Child sex trafficking and commercial sexual exploitation: health care needs of victims. *Pediatrics*, 135, 566-574.

³⁵ *Sugar daddy*: home que ofereix doblers o regals a una altra persona a canvi de companyia o favors sexuals. *Sugar dating*: trobades amb homes que ofereixen doblers o regals a canvi de companyia o favors sexuals.

³⁶ Miller-Perrin, C. i Wurtele, S.K. (2017) Sex Trafficking and the Commercial Sexual Exploitation of Children, Women & Therapy, 40:1-2, 123-151, DOI: 10.1080/02703149.2016.1210963

6. Manifestacions de l'ESIA

Les manifestacions de l'ESIA tenen lloc de forma soterrada. Majoritàriament, s'interrelacionen entre si formant un entramat en el qual la detecció és sempre molt complicada. L'ús de tecnologies ha facilitat, per un costat, la comunicació mitjançant aplicacions i, per l'altre, la posada en contacte d'explotacions amb menors, i ha generat a més les condicions idònies perquè l'explotació sexual tingui lloc. El mitjà digital dona la possibilitat d'un entorn de fàcil accés, oferint a més la privacitat del que és ocult al públic general, fet que obstaculitza de forma notable la detecció de situacions de risc.

6.1. L'explotació sexual d'infants i adolescents a través de la prostitució

L'explotació sexual d'infants i adolescents a través de la prostitució és definida l'any 2000 per les Nacions Unides³⁷ com l'ús d'un infant o adolescent en activitats sexuals a canvi de quelcom que pugui ser rebut o no per la víctima. No és necessari que aquest intercanvi tingui lloc en la realitat i pot quedar en la simple promesa de succeir en el futur.

Resulta complicat estimar quants d'infants són explotats a través de la prostitució, ja que amb prou feines n'existeixen estadístiques al respecte. També escassegen estudis que presentin dades sobre la situació actual. En general, s'estima que els que s'ofereixen des de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat podrien suposar només el 20% dels casos reals. Malgrat no conèixer la magnitud exacta del problema, es pot afirmar que el fenomen de l'explotació s'ha incrementat des dels anys noranta fins a l'actualitat, i que les i els menors d'edat són cada vegada més sol·licitats per la indústria del sexe i els seus explotadors.³⁸

6.2. Tràfic d'infants i adolescents amb fins d'explotació sexual

El tràfic d'infants i adolescents és un delictes considerat com a transnacional que requereix, per tant, la col·laboració de les administracions dels diferents països implicats. Fou definit l'any 2000 en el Protocol de Palerm com «la captació, el transport, el trasllat, l'acollida o la recepció de persones, recurrent a l'amenaça o a l'ús de la força o altres formes de coacció, al rapte, al frau, a l'engany, a l'abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat o a la concessió o recepció de pagaments o beneficis per a obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb fins d'explotació». Aquesta definició inclou l'explotació de la prostitució aliena i/o altres formes d'explotació sexual, els treballs o serveis forçats, l'esclavitud o pràctiques anàlogues a aquesta, la servitud o l'extracció d'òrgans.³⁹

És imprescindible desterrar d'una vegada per totes la creença que el tràfic té lloc exclusivament en països en vies de desenvolupament o en el Sud-est Asiàtic. Les dades confirmen que Espanya és país d'origen, trànsit i destí per a infants víctimes de tràfic.⁴⁰ L'any

³⁷ Nacions Unides. (25 de maig de 2000). Protocol facultatiu de la Convenció sobre els Drets de l'Infant relatiu a la venda d'infants, la prostitució infantil i la utilització d'infants, la prostitució infantil i la utilització d'infants en la pornografia. <http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/OPSCCRC.aspx>

³⁸ ECPAT España (2020). *Op. cit.*

³⁹ Nacions Unides. (25 de maig de 2000). *Op. cit.*

⁴⁰ ECPAT Espanya (2020). *Op. cit.*

2018, segons dades del Ministeri de l'Interior, es registraren almenys 6 nines víctimes de tràfic, identificades formalment. La Fiscalia General de l'Estat obrí diligències de seguiment pels possibles casos de tràfic a 127 nines i 1 nin, el mateix any 2018.

Les organitzacions que s'ocupen de l'atenció a les víctimes indiquen que les xifres són molt més elevades perquè només detecten un percentatge del problema real. En aquesta línia, s'estima que del total de les persones que es troben explotades sexualment, un 5% són infants.

6.3. Explotació sexual en línia de la infància i l'adolescència

Amb l'ús generalitzat en la societat de les TRIC (Tecnologies de la Relació, la Informació i la Comunicació) s'ha anat produint un acostament a aquestes tecnologies per part de menors amb edats cada vegada més primerenques. En moltes ocasions, aquest accés es produeix sense el control de mares i pares, la qual cosa suposa una clara situació de risc per a infants i adolescents. L'explotació sexual en línia es produeix quan existeix material audiovisual en el qual s'abusa sexualment de menors i inclou per tant la prostitució, possessió, difusió, venda i distribució d'aquest material.⁴¹

La demanda creixent en la indústria del sexe i la pornografia de persones amb aparença pròxima a la infància impulsa i legitima una producció específica que contribueix a l'objectualització de la infància com a material de consum per al plaer aliè. Al mateix temps, afavoreix les situacions de risc per a les i els menors d'edat. La producció d'aquestes imatges pot no estar únicament elaborada per altres persones; a vegades pot ser la mateixa menor d'edat qui s'enregistri o fotografii a si mateixa, un fenomen conegut com a autoexplotació sexual.⁴²

6.4. Explotació sexual de la infància i l'adolescència en els viatges i el turisme

De la mateixa manera que no hi ha un perfil típic d'agressor sexual,⁴³ tampoc n'hi ha dels països on es dona l'explotació sexual. De fet, aquesta no només es localitza en els països coneguts per ser grans destins turístics, també pot tenir lloc a qualsevol part del món i per part de persones que es desplacen des del seu lloc de residència habitual per qualsevol motiu: turisme, treball, voluntariat, etc. Les zones turístiques d'Espanya com a tals, no són alienes a l'explotació sexual de la infància i l'adolescència.

Aquest tipus d'explotació sexual no es contempla com a delicte tipificat al Codi Penal, motiu pel qual no es disposen de xifres exactes que ajudin a conèixer-ne la incidència. A això, s'hi ha d'afegir el component de clandestinitat que, com ja s'apuntava abans, dificulta la detecció, així com el recompte total, de casos concrets. Organitzacions com Save the Children afirmen que devers 40.000 espanyols viatgen cada any per a accedir sexualment a infants i adolescents.⁴⁴ A causa del caràcter tan complex de l'abordatge d'aquesta problemàtica, es requereix la cooperació i la coordinació interestatal per a la posada en marxa de plans específics pel que fa a la seva detecció i persecució.

⁴¹ ECPAT (2020). *Op. cit.*

⁴² Karaian, L. (2015). What Is Self-exploitation? Rethinking the Relationship between Sexualization and 'Sexting' in Law and Order Times. A E. Renold, J. Ringrose, R.D. Egan (eds.), *Children, Sexuality and Sexualization* (337-351). Palgrave Macmillan.

⁴³ ECPAT Internacional (2016). *Op. cit.*

⁴⁴ ECPAT (2020). *Op. cit.*

6.5. Matrimonis forçats

El Consell de Drets Humans de les Nacions Unides reconeix els matrimonis forçats com una greu vulneració dels drets humans i, més concretament, dels drets de les dones.⁴⁵ Les nines i adolescents són utilitzades com a pagament, amb el sistema de dot, o lliurades a canvi de beneficis per a la família.⁴⁶ En algunes cultures, les nines i adolescents poden ser obligades a casar-se amb el seu agressor després d'una violació. En cas contrari, es tracta d'una deshonra per a la família. La problemàtica dels matrimonis forçats convergeix amb el tràfic quan les nines són reclutades, acollides i transportades per a ser explotades⁴⁷ en altres països.

7. Factors de risc i vulnerabilitat

Si bé sabem que cap jove és immune a l'ESIA, hi ha certes experiències de vida de la o el menor, situacions i contextos, que estan associades a un augment en el risc de patir explotació sexual. La importància de tenir-los en compte a l'hora de valorar la situació de risc de l'infant o adolescent susceptible d'haver estat víctima d'explotació és clau. D'altra banda, no existeix un factor únic que expliqui la implicació d'un menor en l'ESIA. Per això, s'han de conèixer els múltiples factors que poden haver contribuït al fet que la o el menor s'hagi vist involucrat en aquesta situació.

Aquests factors poden apuntar a la negligència, a l'abús sexual previ i a la disfunció familiar (violència domèstica, ruptura familiar, abús de drogues o alcohol per part dels pares, malalties mentals en algun dels progenitors, etc.), a estar sota mesures de protecció en un centre de menors o llar d'acollida (múltiples canvis d'habitatge/famílies, rebuig, falta de vincles positius, relacionar-se amb menors en contacte amb l'ESIA que havent estat víctimes puguin ser captadors, etc.), així com a fugues de la llar o d'un centre d'acollida, abús de substàncies, falta de compromís amb l'educació, aïllament social i/o baixa autoestima.

Basant-nos en la literatura existent sobre aquest tema, els factors de risc que situen les i els menors en un context en el qual s'incrementen les possibilitats de patir ESIA són: tenir alguna discapacitat intel·lectual, estar dins el sistema de protecció o tenir diverses experiències amb justícia juvenil,⁴⁸ les experiències prèvies de victimització sexual i les fugues de la llar.⁴⁹ Les i els joves que s'identifiquen des d'opcions sexuals diferenciades de les dominants (lesbianes, homosexuals, bisexuals, trans o queer) també tenen major risc⁵⁰ de patir ESIA.

⁴⁵ Resolució del Parlament Europeu, de 4 de juliol de 2018, *Cap a una estratègia exterior de la Unió contra els matrimonis precoços i forçats: pròximes etapes*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0292_ES.html

⁴⁶ ECPAT (2020). *Op. cit.*

⁴⁷ ECPAT Internacional (2016). *Op. cit.*

⁴⁸ Brown, S., Brady, G., Franklin, A., Bradley, L., Kerrigan, N., i Sealey C. (2016) *Child Sexual Abuse and Exploitation: Understanding risk and vulnerability*. London, UK: Early Intervention Foundation. Greenbaum, J., Kellogg, N. i Isaac, R. (2013). *The Commercial Sexual Exploitation of Children: The Medical Provider's Role in Identification, Assessment and Treatment*. Chicago: American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC).

⁴⁹ Jackson, A. (2014). *Literature review: Young people at high risk of sexual exploitation, absconding and other significant harms*. Melbourne: Berry Street Childhood Institute.

⁵⁰ Dank, M., Yahner, J., Madden, K., Bañuelos, I., Yu, L., Ritchie, A., ... Conner, B. (2015). *Surviving the Streets of*

La pressió social, les normes socials rígides, l'aïllament social de la família, les colles disfuncionals (amb pràctiques de risc o no normatives), la pobresa, l'assistència a escoles amb pocs recursos i condicions precàries, així com la residència en barris amb alts índex de criminalitat són factors que pertanyen al context comunitari i que augmenten la probabilitat de l'ESIA. Com ja s'ha avançat a la introducció d'aquesta guia, altres factors de risc en l'àmbit social serien la falta de consciència sobre l'ESIA, la sexualització en diversos contextos socials dels infants (mitjans de comunicació, xarxes socials, etc.),⁵¹ els estereotips de gènere i la discriminació, a més de la limitació dels recursos dedicats a atendre poblacions vulnerables d'adolescents i joves.⁵²

Al marge d'aquests factors, també hauríem de tenir en compte que l'etapa evolutiva en què majoritàriament es dona l'ESIA és l'adolescència. Aquesta etapa vital està caracteritzada per ser una fase del desenvolupament cerebral en la qual s'afavoreix l'assumpció de riscos i la impulsivitat, on prima la cerca de recompenses ràpides⁵³ i en la qual sentir-se reconegut pels iguals adquireix un valor màxim.

8. Situació actual a les Balears

L'aproximació a les xifres reals d'explotació sexual en infants i adolescents resulta complicada a causa de les característiques i circumstàncies en les quals es desenvolupa; això és, de manera soterrada i oculta, passant moltes vegades desapercibuda fins i tot per a les i els professionals especialitzats en temes d'infància i adolescència. A més, les mateixes víctimes no solen identificar-se com a tals, perquè en reben quelcom a canvi i solen manifestar haver-ho triat. A això, cal afegir-hi un altre factor de possible ocultació, el sentiment de vergonya que es crea posteriorment i que explica que en la major part dels casos d'explotació sexual no s'arribi a la denúncia.

Per fer una estimació d'aquesta prevalença a les Balears ens hi acostarem mitjançant les dades proporcionades a través del GEXMEN (Gestió d'Expedients de Menors) i del RUMI (Registre Unificat de Maltractament Infantil). El GEXMEN reconeix els delictes de justícia juvenil, referits a delictes comesos per joves d'entre 14 i 21 anys, dels quals s'han seleccionat els delictes dels 5 darrers anys relacionats amb agressions sexuals, abús sexual, inducció/promoció a la prostitució, explotació sexual i corrupció de menors, per la seva relació més directa amb el fenomen de l'explotació sexual en la infància i adolescència.

La incidència ens mostra gràfiques inverses pel que fa a dades d'agressions sexuals i abusos sexuals, produint-se una disminució l'any 2017 de les agressions sexuals, per a continuar pujant fins a l'any 2019. Les dades també ens mostren un augment dels abusos l'any 2017, per a disminuir a continuació fins a l'any 2019.

New York. *Urban Institute*. <http://www.urban.org/sites/default/files/publication/42186/2000119-Surviving-the-Streets-of-New-York.pdf>

⁵¹ Saewyc EM, Miller BB, Rivers R, Matthews J, Hilario C, Hirakata P. Competing Discourses about Youth Sexual Exploitation in Canadian News Media. *Can J Hum Sex*. 2013 Oct 1;22(2):95-105. doi: 10.3138/cjhs.2013.2041. PMID: 26793015; PMCID: PMC4716824.

⁵² IMNRC Institute of medicine and national research council (2013). *Confronting Commercial Sexual Exploitation and Sex Trafficking of Minors in the United States*. Washington, DC: National Academies Press.

⁵³ Steinberg, L. (2010). A dual systems model of adolescent risk-taking. *Developmental Psychobiology*, 52(3), 216-224.

En el cas de la inducció/promoció de la prostitució, explotació sexual i corrupció de menors, la tendència en els darrers anys, després de no tenir-ne dades durant dos anys seguits (2015-2016), demostra que se n'ha produït un increment en els anys següents, amb un lleuger descens l'any 2019. En el cas dels abusos i agressions sexuals a menors de 16 anys, l'increment ha estat a l'alça en els darrers 5 anys.

Taula 8.1 Delictes en els darrers 5 anys

	Any del delicte					Total	
	2015	2016	2017	2018	2019		
Tipus de delicte	Agressió sexual	9	3	2	4	7	25
		36,0%	12,0%	8,0%	16,0%	28,0%	100,0%
	Abusos sexuals	1	2	6	5	4	18
		5,6%	11,1%	33,3%	27,8%	22,2%	100,0%
	Abús i agressió sexual a menors de 16 anys	5	4	12	26	29	76
	6,6%	5,3%	15,8%	34,2%	38,2%	100,0%	
Inducció/promoció a la prostitució, explotació sexual i corrupció de menors	0	0	1	2	3	6	
	0,0%	0,0%	12,5%	25,0%	37,5%	100,0%	
Total	15	9	21	37	43	125	
	11,8%	7,1%	16,5%	29,1%	33,9%	100,0%	

Quant al sexe de les persones que han comès els delictes, trobam que han estat majoritàriament comesos per homes, amb un percentatge global del 96,9%, fet que respondria clarament a una socialització marcada pel gènere, amb uns estàndards patriarcals que farien els homes més predisposats i tolerants amb la violència.

Taula 8.2 Delictes comesos per sexe

	Freqüència	Percentatge
Home	123	96,9%
Dona	4	3,1%
Total	127	100,0

El RUMI (Registre Unificat de Maltractament Infantil) és l'instrument bàsic per a assolir la coordinació interinstitucional en la intervenció en casos de maltractament infantil a les Illes Balears. Recull les actuacions que s'han de dur a terme en casos de maltractament infantil i protocol·litza el treball dels diferents equips professionals. D'aquesta manera, segons la legislació vigent en temes d'infància i adolescència, tot/a professional que treballi amb infants i adolescents, ja sigui en l'àmbit educatiu, sanitari o social, que tingui sospita o evidència d'abús o explotació sexual infantil o adolescent està obligat a comunicar-ho a l'entitat pública competent en matèria de protecció de menors.

Fins ara, existeixen ítems específics sobre ESIA al RUMI, però està previst que se n'hi incorporin pròximament. Les notificacions del RUMI es poden diferenciar segons la procedència, d'aquesta manera es pot observar que quasi la meitat dels casos provenen de serveis socials, seguit de l'àmbit educatiu, amb un 40%. No obstant això, queden enrere l'àmbit policial, amb un 6% de les notificacions, l'àmbit sanitari, amb només un 5% i cap notificació per part de la ciutadania.

Taula 8.3 Procedència de les notificacions al RUMI

Any	Serveis socials		Embarassos i nounats		Àmbit policial		Àmbit educatiu		Àmbit sanitari		Ciutadania		Total
	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	
2015	1034	63%	17	1%	57	3%	486	30%	38	2%	0	0%	1632
2016	63	59%	0	0%	4	4%	38	36%	2	2%	0	0%	107
2017	1029	49%	36	2%	102	5%	839	40%	75	4%	0	0%	2081
2018	868	36%	60	3%	166	7%	1123	47%	179	7%	0	0%	2396
2019	1518	43%	88	3%	266	8%	1403	40%	232	7%	0	0%	3507
Total	4512	46,4%	201	2,1%	595	6,1%	3889	40,0%	526	5,4%	0	0%	9723

Com ja hem dit anteriorment, no és possible extreure les dades relatives a ESIA del RUMI, però sí que tenim les dades generals d'abús sexual. Les dades relatives als darrers 5 anys demostren un increment dels casos d'explotació sexual de dones (nines i adolescents) en els darrers 3 anys que arriba a suposar quasi el doble dels casos detectats d'explotació sexual d'homes (nins i adolescents). No deixa de ser significatiu com des de l'àmbit educatiu s'han detectat 3889 casos, un 40% del total de casos, cosa que situa aquest àmbit com un dels elementals per a la detecció.

Taula 8.4 Abusos sexuals notificats al RUMI

	Total de casos	Homes	%	Dones	%
2015	313	130	41,5%	183	58,5%
2016	23	12	52,2%	11	47,8%
2017	407	148	36,4%	259	63,6%
2018	520	170	32,7%	350	67,3%
2019	523	205	39,2%	318	60,8%
Total	1786	665	37,2%	1121	62,8%

Les dades que indiquen un increment en el nombre de casos d'abusos i agressions a menors de 16 anys i d'inducció/promoció a la prostitució, explotació sexual i corrupció de menors que s'han produït en els darrers 5 anys són molt preocupants. Dades que a més evidencien que els agressors són homes i que les dones són, majoritàriament, les víctimes d'abusos sexuals. Els resultats d'aquestes gràfiques assenyalen la necessitat de polítiques de perspectiva de gènere que posin el focus en la prevenció i detecció precoç d'aquest tipus de conductes.

Quant a les notificacions, és important destacar que l'any 2015⁵⁴ es modifica la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor (LPJM) i s'estableix en l'article 13 que tota persona o autoritat, especialment les que per professió estiguin en contacte amb menors, que detectin una situació de risc han de comunicar-ho a l'autoritat o agents més pròxims.

L'absència de denúncies per part de la ciutadania podria respondre a un desconeixement de la forma de realitzar dites notificacions quan es tracta de situacions de risc. El que indica una altra necessitat: la de treballar en la conscienciació general de la ciutadania per a augmentar la sensibilització i afavorir l'adquisició d'eines per a contribuir en la detecció de casos de risc. Resulta imprescindible la formació especialitzada de totes les persones en contacte amb menors en temes relatius a explotació sexual, posant l'accent en les professions sanitàries, un sector en el qual cal incentivar la notificació dels possibles casos que es puguin detectar.

9. Metodologia

Per a l'elaboració d'aquesta guia, s'ha realitzat una revisió bibliogràfica de les eines que existeixen en l'actualitat per a la detecció i identificació de l'explotació sexual en la infància i adolescència. Dels resultats obtinguts, s'han seleccionat aquells que eren més específics per a la detecció i/o valoració de l'ESIA, descartant aquells que se centraven en tràfic de menors amb altres fins.⁵⁵ Aquestes es troben actualment en ús en altres països i, alguna d'elles, validades empíricament.⁵⁶

Els ítems apareguts amb més freqüència en aquestes eines han estat agrupats per categories: identificació, nivell familiar, escolar, consum de substàncies, problemes amb la llei, aspecte físic, salut, nivell relacional, pertinences, informació que aporta. S'han tingut en compte els indicadors que apareixen en els expedients de casos d'ESIA detectats a les Illes Balears i s'han recollit els resultats d'una consulta Delphi amb 22 expertes i experts d'àmbit nacional i internacional.

Després de la selecció dels ítems més rellevants, es formaren grups de treball amb la intenció de donar una visió més actualitzada i adaptada a la situació concreta de les Illes Balears. Per a això, s'ha comptat amb la participació de professionals de les àrees de serveis socials i protecció de menors, educació, sanitat i Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat. Des de cada àrea i segons la seva experiència laboral i professional, s'han recollit aportacions que han ajudat a perfilar l'eina.

⁵⁴ Llei 26/2015, de 28 de juny. BOE núm.180 de 29/07/2015.

⁵⁵ Basson, D. *Validation of the Commercial Sexual Exploitation-Identification Tool (CSE-IT)*. Technical Report. West Coast Children's Clinic: Oakland, CA, EUA, 2017. | Chang, K., Lee, K., Park, T., Sy, E. i Quach, T. (2015) Using a Clinic-based Screening Tool for Primary Care Providers to Identify Commercially Sexually Exploited Children. *Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk*: Vol. 6: Iss. 1, Article 6. | Clutton, S., Coles, J. (2008) *Child Sexual Exploitation in Wales: 3 years on*. Cardiff: Barnardo's Cymru. | Derbyshire Safeguarding Children Board (2020) *Derby and Derbyshire Child at Risk of Exploitation (CRE) Risk Assessment Toolkit*. | Greenbaum, J., Dodd, M., McCracken, C. (2015). A Short Screening Tool to Identify Victims of Child Sex Trafficking in the Health Care Setting. *Pediatric Emergency Care*. 34. 1. | Kent and Medway Safeguarding Children Board (2017) *Safeguarding Children at risk of Sexual Exploitation. Risk assessment toolkit*. | Leitch, L. i Snow, M. (2010) Domestic minor sex trafficking. Intervene. Identifying and responding to America's prostituted youth. Vancouver: Shared Hope International. | San Luis Obispo County. San Luis Obispo County CSEC collaborative response team commercial sexual exploitation of children (CSEC) screening tool.

⁵⁶ Armstrong, S. (2017). Instruments to Identify Commercially Sexually Exploited Children: Feasibility of Use in an Emergency Department Setting. *Pediatric Emergency Care*. 33. 1

En els grups de treball hi han participat:

- Serveis de protecció al menor dels consells insulars de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera
- Serveis socials comunitaris de Mallorca, Menorca i Eivissa
- Unitats especials d'atenció a la infància i l'adolescència
 - IBSMIA (Institut Balear per a la Salut Mental de la Infància i l'Adolescència): psiquiatria, psicòloga, treballador social i infermera de salut mental
 - STIF (Servei de Teràpia a la Infància i la Família)
 - UTASI (Unitat Terapèutica d'Abús Sexual Infantil) de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies
 - UVASI (Unitat de Valoració d'Abús Sexual Infantil)
- Àmbit educatiu: professionals de l'educació, CONVIVÈXIT
- Professionals sanitaris: pediatres, ginecòlogues, comares i infermeres de pediatria
- Entitats especialitzades en abús i explotació sexual infantil:
 - Fundació AMARANTA
 - Fundació RANA
- Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat:
 - EMUME (Equip de Dona-Menor) de la Guàrdia Civil.
 - UFAM (Unitat de Família i Atenció a la Dona) de la Policia Nacional.
 - Unitat d'Infància i Família de la Policia Local de Palma.

10. Eina de Detecció del Risc d'ESIA (EDR-ESIA)

El maneig d'una eina comuna és important per al conjunt de les i els professionals que treballen amb menors, perquè facilita les tasques de detecció d'infants i adolescents en risc o en situació d'explotació sexual, aportant-hi un marc comú de referència que serviria de suport al judici clínic. Aquesta eina constitueix un instrument de detecció i valoració del risc d'explotació sexual en joves dirigit a les i els professionals abans esmentats perquè puguin realitzar avaluacions primerenques de risc, així com recollir i unificar els principals indicadors perquè tots els serveis que s'encarreguen de l'atenció a la infància i l'adolescència disposin d'aquesta informació.

L'EDR-ESIA no aspira a ser una eina de valoració global de les i els menors, sinó un complement en la valoració a partir de la qual s'analitzi de forma específica l'explotació sexual d'infants i adolescents. Aquesta valoració es farà amb la informació recollida a través de la història clínica, de l'expedient o de les visites que es vagin duent a terme. No està pensada per a efectuar-se en forma d'entrevista directa amb les i els menors, d'aquesta manera es pot recollir la informació de la qual es disposi evitant sotmetre els infants a un procés de revictimització.

S'hi tracten temes relacionats amb la família, escolarització, consums, xarxes socials i relacions, tant d'amistat com sentimentals i sexuals. En la seva major part, es plantegen temes que tenen a veure amb la intimitat i per als quals es requereix un cert nivell de confiança si

es pretén obtenir informació. L'objectiu és que la o el menor senti que està en un lloc segur i pugui contar tot el que és necessari perquè se'l pugui ajudar de la forma més ajustada possible. En el cas d'estar físicament amb una o un menor que expressa en confiança situacions que poden ser considerades de risc d'ESIA, es poden realitzar preguntes relacionades amb els ítems desenvolupats en l'eina, amb la intenció de fomentar aquest espai segur i de confiança. Així mateix, se li ha de recordar i assessorar quant als límits de la confidencialitat quan els temes tractats sobrepassen els límits legals.

Aquesta eina no està pensada per a la utilització en cas d'infants menors d'11 anys. Davant qualsevol indicatiu, sospita o detecció de situacions de risc, s'hauria d'informar immediatament a través dels canals habituals de notificació d'abús sexual i infantil, amb notificació de RUMI.

11. Ús de l'EDR-ESIA

L'EDR-ESIA és una eina pilot que està pendent de dur a terme la fase de validació. Així i tot, proporciona a les i els professionals un instrument valuós per a detectar de forma precoç les situacions d'explotació sexual que puguin estar patint infants i adolescents. Ho fa incorporant factors de risc contrastats i validats per a valorar la probabilitat del risc que es produeixi o s'estigui produint explotació sexual en menors.

Té un valor indicatiu i no probatori i ajuda a valorar la possibilitat que s'estigui produint una situació d'explotació o de possible risc perquè es produeixi. No és específica i comparteix ítems i característiques amb l'abús sexual en general, ja que l'explotació sexual de la infància i l'adolescència és també una forma de victimització sexual.

Així, l'EDR-ESIA compliria les funcions de valoració del risc d'ESIA, de registre de l'actuació que es recomana segons la valoració del risc actual i d'alerta davant les situacions de risc a les autoritats competents. S'ha d'utilitzar quan les i els professionals detecten qualsevol situació de vulnerabilitat i de risc en menors amb qui es té contacte en el desenvolupament de la tasca professional, sempre que es tracti d'infants i adolescents d'edat igual o superior als 11 anys. En cas d'aparició de sospites i/o evidències de situacions de risc en infants menors d'11 anys, es farà una notificació mitjançant RUMI com a abús sexual infantil, seguint els canals habituals.

L'EDR-ESIA consta de 6 parts en la seva estructura:

1. Identificació: és la primera part, moment en el qual es volen recaptar totes les dades relatives a la identificació de la o el menor, perquè en el moment de la notificació i/o derivació a altres serveis o entitats disposin de la informació que necessitin. No cal disposar de totes les dades que hi apareixen detallades, però es recomana abocar-hi totes aquelles de què es tingui coneixement.
2. Indicadors diana d'ESIA: són una llista d'indicadors que ens mostren un risc alt de patir explotació sexual o que indiquen que ja ocorre. Es valoraran en lleu (1 punt), moderat (2 punts) i greu (3 punts), de manera que les puntuacions majors que 9 es consideraran com a risc establert, de 6 a 9 punts serà un risc probable i d'1 a 5 punts quedarà a criteri professional:
 - Rep béns a canvi de sexe.
 - Captador/a d'altres menors per a explotació sexual.
 - Possessió injustificada de doblers, joies, mòbils o altres objectes de valor.

- Menor de 13 anys actiu/va sexualment.
- Relacions sexuals de risc: relacions sexuals sense protecció.
- Embolicat/da en activitat sexual en línia.
- Infeccions de transmissió sexual de repetició.
- Amb coneguts/des i/o amistats relacionades amb l'exploració sexual.
- Relació amb persones i llocs pròxims a la prostitució.
- Relació amb amistats o parelles majors que la o el menor (més de 5 anys de diferència).
- Relacions i/o trobades per internet amb desconeguts.
- Abús/dependència d'alcohol i/o altres drogues.
- Lesions físiques d'origen desconegut.

3. Indicadors de risc significatiu:

- Oculta informació.
- Proporciona històries inconsistentes pel que fa a on ha estat i amb qui o d'on procedeixen objectes que té en el seu poder.
- Fugues de la llar.
- Absentisme escolar: absències no justificades al centre escolar que poden donar-se de forma esporàdica i/o cronificar-se.
- Addicció al joc en línia o presencial.
- Verbalització del coneixement de l'oferta *sugar daddy* o *sugar dating* i/o plantejament de guanyar doblers amb això.
- Implicació en bandes/colles disfuncionals.
- Comissió de delictes.
- Tinença d'armes.
- Tatuatges que indicarien pertinença a bandes o que indiquin propietat.
- Menor implicat/da en tràfic de drogues.
- **Grooming** en línia.

4. Indicadors de risc mitjà:

- Arriba tard a casa seva.
- Autolesions.
- Ideacions o intents de suïcidi.
- Consum eventual d'alcohol.
- Consum eventual de drogues.
- Relacions sentimentals amb alt nivell de dependència emocional.
- Major de 13 anys actiu sexualment.
- Trastorns menstruals i/o ginecològics: menstruacions intermitents, molt abundants o doloroses, etc.
- Proves d'embaràs.
- Embarassos/avortaments.

- Canvis bruscs de personalitat.
- Canvis importants en l'aparença física o forma de vestir.

5. Altres indicadors:

- Menor agressor/a sexual.
- Malestar emocional.
- Signes i símptomes de depressió.
- Pors/estat d'alerta.
- Ansietat.
- Signes i símptomes de desnutrició.
- Roba hipersexualitzada.
- Disminució important del rendiment acadèmic.
- Assistència irregular al centre escolar.
- Abús de mòbils i xarxes socials.
- Problemes de son.
- Absència d'habilitats socials.

6. Vulnerabilitats: són aquelles situacions que col·loquen els infants i adolescents en una situació més fràgil per a patir explotació sexual.

- Presència de discapacitats.
- Família migrant o menor migrant.
- Desatenció, negligència o maltractament en la infància.
- Condicions de l'habitatge no apropiades.
- Història familiar de problemes de salut mental.
- Història familiar de comissió de delictes.
- Història familiar de consum de substàncies.
- Violència familiar i/o violència de gènere en la família.
- Història familiar de prostitució.
- Ruptura de llaços familiars.
- Mancança de llaços positius amb un adult protector.
- Història prèvia de *bullying*.
- Història prèvia d'ASI.
- Conductes sexualitzades.
- Trastorns d'alimentació.
- Aïllament social.
- Baixa autoestima.

Per ara, en aquesta eina només els indicadors diana estan associats a una puntuació per a la valoració del risc d'ESIA. La resta són indicadors de factors de risc, no puntuen i s'utilitzen per a ajudar a les i els professionals a completar la valoració i el diagnòstic d'ESIA. Aquest conjunt constitueix els factors de risc que estan dividits per ordre de significança per a l'ESIA.

D'aquesta manera, podria visualitzar-se el risc d'ESIA com una piràmide, situant a la base les vulnerabilitats de les i els menors i en el cim, aquells indicadors més propis de l'ESIA.

S'ha de tenir en compte que s'està manejant una eina que pot servir de guia i detecció de situacions de risc d'explotació sexual, però sempre com a instrument complementari als protocols existents de protecció de menors. Per tant, sempre que es detectin situacions de vulnerabilitat i risc, se seguirà el protocol actual. Davant qualsevol situació de sospita, de risc o verificació de situacions d'explotació, es farà una notificació via RUMI. En cas que el risc detectat es consideri moderat i/o alt, a més de la notificació mitjançant RUMI, es notificarà també a Policia Nacional, Guàrdia Civil i Fiscalia de Menors. En cas de sospita que la integritat de la o el menor pugui estar en risc, se li ha d'oferir protecció de forma adequada i no deixar-la sola o sol.

L'EDR-ESIA ha de ser completada per la o el professional que estigui en contacte amb l'infant o adolescent, que disposi de la informació sense necessitat de realitzar una entrevista específica per al fet i que tingui experiència i criteri professional acreditats. La informació serà recollida mitjançant converses amb les i els menors, a partir d'observacions directes o d'observacions d'altres professionals sobre la seva aparença o el seu comportament. També pot ser completada amb informació de què disposi la o el professional o que es trobi recollida en els mateixos informes o expedients del menor.

12. Proposta de validació de l'EDR-ESIA

Característiques que ha de presentar un bon instrument de detecció:

1. La primera característica destacada és la comprovació que l'instrument mesura allò que ha de mesurar. Es tracta d'una de les principals característiques de la validesa d'un instrument d'avaluació i detecció. Aquesta característica es pot comprovar de diverses maneres:
 - L'escala pot contemplar tots els continguts necessaris. Aquesta comprovació es fa mitjançant validació per jutges experts. Ja s'ha completat aquesta etapa. El document que es presenta és el resultat d'aquest primer nivell de validació.
 - Les dimensions de l'escala s'han de comportar com és esperable. Aquesta comprovació es pot fer mitjançant tres procediments complementaris: (1) pel judici dels professionals, en un període de prova pilot; (2) per l'anàlisi en relació amb altres informacions contrastades (comprovació amb les informacions de casos prèviament identificats com a ESIA); (3) per anàlisi de la consistència interna. Les dues primeres comprovacions s'han fet parcialment; per a la tercera qüestió s'ha de disposar d'una comprovació amb una mostra suficient, encara no disponible. És a dir, aquest procés es completarà amb la validació empírica.
 - Ha d'obtenir puntuacions similars en altres escales de referència que mesurin el mateix. Per a aquesta comprovació, s'ha d'utilitzar com a referència un instrument validat prèviament, que funciona a com a *gold standard* per a la validació concurrent, malgrat que només sigui per a una part del nou instrument. Aquesta comprovació no s'ha pogut completar perquè depèn de la validació empírica, però també hi ha dificultats per a seleccionar una prova que compleixi les funcions que s'estableixen en aquesta anàlisi.
2. La segona característica rellevant és que aquest instrument mesuri amb precisió. Aquesta qüestió s'identifica com la fiabilitat de l'instrument, cosa que es pot comprovar de dues maneres diferents:
 - S'ha de mesurar l'estabilitat de les puntuacions obtingudes per un cas identificat, de tal manera que, si no ha canviat la situació, els indicadors s'han de poder identificar exactament igual. És a dir, el resultat ha de ser el mateix o significativament similar. Per a dur a

terme aquesta comprovació, s'ha d'aplicar l'instrument en dos moments diferents i fer-ne les comparacions en una mostra representativa. Aquesta comprovació requereix una prova pilot o una validació empírica.

- També es pot fer mitjançant l'anàlisi de l'acord interjutges, la concordança entre dos professionals diferents que no es comuniquen entre si, en relació al mateix cas que avaluen amb el mateix instrument. Aquesta comprovació també requereix una prova pilot o una validació empírica.
3. La tercera i darrera característica rellevant és que l'instrument no ha de presentar errors predictius que es puguin evitar. Aquesta tercera qüestió es refereix a la determinació de la sensibilitat i especificitat de l'instrument. En aquest tercer cas, només la validació empírica aporta les dades necessàries. Cal recordar el que es mesura en aquest tercer nivell:
- La sensibilitat és la capacitat de l'escala per a identificar els casos positius (per ex.: casos vertaders positius d'ESIA). S'ha de comprovar la capacitat per a aconseguir identificar tots els positius, inclosos els falsos negatius, és a dir: els positius que abans no eren identificats.
 - L'especificitat és la capacitat de l'escala per a identificar els casos negatius (per ex.: casos negatius d'ESIA). S'ha de comprovar la capacitat per a aconseguir identificar tots els negatius, inclosos els falsos positius; és a dir, els negatius que abans eren identificats com a positius.

Procés per a completar la validació de l'instrument de detecció

Com es pot comprovar en la revisió que s'ha fet de les necessitats de la validació, s'ha completat el primer nivell dels tres casos identificats. Els altres dos han de menester:

- Primer, una fase de prova pilot de dos o tres mesos, amb una aplicació a prova de l'instrument. Aquesta prova, amb un seguiment estricte i el suport per part de l'equip de disseny, permet comprovar l'operativitat de l'instrument, així com altres aspectes relatius a la comprensió dels ítems i la identificació d'informacions complementàries. Aquesta prova també permet disposar de temps per a la selecció del *gold standard* per a passar la prova empírica. Una vegada completada aquesta fase, es disposarà d'un nou disseny depurat per a l'aplicació sistemàtica. Aquest segon disseny és el que es podrà comprovar empíricament amb una mostra en diverses comunitats autònomes.
- La validació empírica requereix una mostra de casos representativa a bastament. Les dades estatals d'ESIA permetran definir les característiques, potència estadística de la mostra necessària, procediment de selecció dels casos, així com les característiques que ha de respectar. Per descomptat, la validació empírica s'ha de fer amb professionals formats en l'ús de l'instrument; per tant, la guia d'aplicació serà un document clau per a la formació i la correcta aplicació, en condicions de validació empírica.

En relació als terminis, per a la prova pilot i la validació empírica, serà necessari disposar de sis mesos de recerca:

- Dos mesos necessaris per a la prova pilot i la definició de la mostra que serà necessària per a la validació empírica, els acords amb serveis d'altres comunitats autònomes de l'Estat i altres treballs preparatoris.
- Un altre mes per a la correcció de l'instrument, la guia i per a seleccionar i formar els professionals que participaran en la verificació empírica.
- Dos mesos necessaris per a la validació, recollida de dades, consultes amb els professionals participants en la validació. Anàlisi de dades: descripcions, factorització de l'instrument i definició de subescales, anàlisi de concordança, anàlisi amb corbes ROC (sensibilitat i especificitat).
- Un darrer mes dedicat a la preparació de l'informe, la correcció de l'instrument (tercer disseny) i de la guia.

En relació a l'equip, per a la prova pilot i la validació empírica, caldrà disposar de dos professionals que realitzaran les feines preparatòries, la formació, les anàlisis, la correcció dels instruments i la resta de feines preparatòries per a la investigació.

Explotació sexual infantil i adolescent (ESIA).

És un tipus d'abús sexual contra menors i adolescents que implica un guany, econòmic o d'altra mena, i que no té per què materialitzar-se ni ser rebut directament per les i els menors.

Pornografia infantil.

És un terme en desús fora de l'àmbit legal. En el seu lloc es recomana l'ús de «material d'abús sexual d'infants i adolescents», ja que la representació de menors en situacions sexuals és una forma d'abús sexual cap a aquests. A més, el terme «pornografia» s'utilitza per a referir-se a adults que realitzen actes sexuals consensuats, tot i que en moltes ocasions pot contenir violència explícita per a les dones, o pot passar que aquestes no hagin estat informades dels actes que s'anaven a dur a terme.

Prostitució infantil.

Malgrat ser un terme utilitzat en l'àmbit jurídic universal, no se'n recomana l'ús fora d'aquest, ja que per les seves implicacions podria ser entès com una forma legítima de treball, quan en realitat es tracta sens dubte d'una altra forma d'abús sexual.

EDR - ESIA

dirigit a infants i adolescents a partir d'11 años

Eina en procés de validació

EINA DE DETECCIÓ DEL RISC D'EXPLOTACIÓ SEXUAL EN LA INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA

Data: _____

Nom de la/el professional que comunica: _____

Nom de la/el professional de referència: _____
(en cas que n'hi hagi)

Servei/Entitat en què treballa: _____

Identificació

Nom i llinatges de la/el menor: _____

Nom i llinatges de mare/pare/tutora/tutor: *Especificau-ne la relació* _____

Edat: _____ Data de naixement: _____ Sexe: _____ LGTBIQ

Ètnia minoritzada: No Sí *Especificau-ho* _____

Centre educatiu i/o formatiu al qual assisteix: _____ Curs escolar: _____

Nivell d'estudis de la/el menor:

Primària Secundària Batxillerat FP Abandonament

Presenta necessitats especials d'aprenentatge? *Quina/es?* _____

Domina alguna de les dues llengües oficials? Sí No *Quina/es?* _____

On resideix la/el menor i amb qui

Domicili: _____

Municipi de residència: _____

Domicili familiar

Acollida familiar

Acollida residencial
en protecció

Acollida residencial
en justícia juvenil

Situació laboral dels progenitors:

Pare Mare

Ocupat/da per compte d'altri

Empresari/a

Autònom/a

Atur, cerca d'ocupació

Atur de llarga duració

Economia irregular

Pensionista

Identificació

Expedient en Serveis Socials:

Menor Família

Nº Expedient i/o identificació del tècnic: _____
 Detallar:

Qualque altre membre de la família amb expedient en serveis socials, protecció de menors, justícia juvenil i/o antecedents policials:

Detallar:

Expedient en protecció de menors: Sí No

Expedient en justícia juvenil: Sí No

Situació legal:

Nacionalitat espanyola

Regularitzat/da

Refugiat/da

Sol·licitant d'asil

Migrant

Migrant no acompanyat/da

Identificat/da prèviament com a víctima d'exploració sexual: Sí No

La/el menor ha verbalitzat una situació d'ESIA: Sí No

Altres entitats implicades en la cura de la/el menor:

Observacions del/la professional sobre la identificació de la/el menor:

Indicadors diana d'ESIA

Lleu: 1 punt | Moderat: 2 punts | Greu: 3 punts

	Lleu	Moderat	Greu
Rep béns a canvi de sexe	☐	☐	☐
Captador/a d'altres menors per a explotació sexual	☐	☐	☐
Possessió injustificada de doblers, joies, mòbils o altres objectes de valor	☐	☐	☐
Menor de 13 anys actiu/va sexualment	☐	☐	☐
Relacions sexuals de risc	☐	☐	☐
Embolicat/da en activitat sexual en línia	☐	☐	☐
Infeccions de transmissió sexual de repetició	☐	☐	☐
Amb coneguts/des i/o amitats relacionades amb l'explotació sexual	☐	☐	☐
Relació amb persones i llocs pròxims a la prostitució	☐	☐	☐
Amistats o parelles majors que la/el menor (més de 5 anys de diferència)	☐	☐	☐
Relacions i/o trobades per internet amb desconeguts	☐	☐	☐
Abús/dependència d'alcohol i/o altres drogues	☐	☐	☐
Lesions físiques d'origen desconegut de forma reiterada	☐	☐	☐

Puntuació total: _____

>9 punts: risc establert; 6-9 punts: risc probable; 1-5 punts: a criteri professional

Orientacions per a la valoració dels ítems diana (exemples)

Rep béns a canvi de sexe

Lleu: Una o dues ocasions acreditades i experiències sexuals de menor intensitat: diferents del coit i similars.

Moderat: Algunes experiències sexuals de menor intensitat, espaiades en el temps.

Greu: Conducta repetida i/o experiències de sexe coital o anal o filmacions pornogràfiques.

Captador/a d'altres menors per a explotació sexual

Lleu: Una o dues ocasions acreditades de mediació interessada (facilitar contactes per a experiències sexuals de menor intensitat: diferents al coit i similars).

Moderat: Algunes ocasions, espaiades en el temps.

Greu: Conducta repetida interessada (facilitar contactes per a sexe o filmacions pornogràfiques).

Possessió injustificada de doblers, joies, mòbils o altres objectes de valor

Lleu: Una o dues ocasions acreditades i béns de menor importància.

Moderat: Algunes ocasions, espaiades en el temps.

Greu: Conducta repetida i béns de diversa consideració.

Menor de 13 anys actiu/va sexualment

Lleu: Una o dues ocasions acreditades i experiències sexuals de menor intensitat: diferents del coit i similars; amb béns de menor importància.

Moderat: Algunes ocasions (3 o 4), espaiades en el temps.

Greu: Experiències repetides de sexe de qualsevol consideració.

Relacions sexuals de risc

Lleu: Una o dues ocasions acreditades i experiències de menor intensitat: sense ús de preservatiu, per exemple.

Moderat: Algunes ocasions (3 o 4), espaiades en el temps.

Greu: Experiències repetides de sexe incloent-hi penetració, diverses persones o sense ús de preservatiu.

Embolicat/a en activitat sexual en línia

Lleu: Una o dues ocasions acreditades i experiències de menor intensitat, com compartir fotos o xatejar.

Moderat: Algunes ocasions (3 o 4), espaiades en el temps.

Greu: Experiències repetides d'enviament d'imatges o vídeos, contactes repetits per xat explícits sexualment, ús d'aplicacions de contactes.

Infeccions de transmissió sexual de repetició

Lleu: Sospita d'ITS encara no explorada. Una ocasió acreditada d'ITS tractada amb èxit.

Moderat: Dues experiències d'ITS tractades amb èxit.

Greu: Dues o més experiències d'ITS, alguna de les quals sense tractament. N'augmenta la gravetat quan no ha rebut tractament o no s'ha pogut curar la ITS.

Amb coneguts/des i/o amitats relacionades amb l'exploració sexual

Lleu: Una persona coneguda implicada en ESIA. Poc contacte.

Moderat: Una persona coneguda en l'entorn, implicada en ESIA. Contacte setmanal amb aquesta persona.

Greu: Una amitat implicada en ESIA. Contacte freqüent.

Relació amb persones i llocs pròxims a la prostitució

Lleu: Una persona coneguda implicada en prostitució. Poc contacte amb aquesta persona i llocs.

Moderat: Una persona coneguda en l'entorn, implicada en prostitució. Contacte setmanal amb aquesta persona i llocs.

Greu: Una amitat implicada en prostitució. Contacte freqüent.

Amistats i/o parelles majors que la/el menor (5 anys de diferència)

Lleu: Una amitat almenys 5 anys major.

Moderat: Dues o més amitats almenys 5 anys majors.

Greu: Una o més parelles almenys 5 anys majors, en el darrer any.

Relacions i/o trobades per internet amb desconeguts

Lleu: Relació de comunicació per xat amb una persona desconeguda.

Moderat: Relació amb diverses persones desconegudes per xat i similars.

Greu: Una o més trobades amb desconeguts, a partir de contactes a internet. Relacions amb desconeguts a internet que hagin motivat alguna conducta de risc (enviar-los imatges, per exemple).

Abús/dependència d'alcohol i/o altres drogues

Lleu: Consum ocasional (qualque vegada, vi o cervesa) o abús ocasional d'alcohol (un o dos caps de setmana en el darrer any).

Moderat: Consum ocasional (qualque vegada, vi o cervesa), o abús ocasional de l'alcohol (dos episodis en cap de setmana o festes en el darrer mes).

Greu: Consum setmanal de destil·lats, consum diari o quasi diari d'alcohol (vi o cervesa) o consum impulsiu. També consum abusiu repetit (més de 2 vegades, en qualsevol moment del darrer mes).

Lesions físiques d'origen desconegut de forma reiterada

Lleu: Una ocasió acreditada en el darrer any.

Moderat: Algunes experiències (2 o 3), en el darrer any.

Greu: Dues o tres experiències en el darrer mes.

Indicadors de risc significatiu

	Lleu	Moderat	Greu
Ocultat informació	☐	☐	☐
Proporciona històries inconsistentes	☐	☐	☐
Fugues de la llar	☐	☐	☐
Absentisme escolar	☐	☐	☐
Addicció al joc en línia o presencial	☐	☐	☐
Verbalització del coneixement de l'oferta "Sugar Daddy" o "Sugar Dating" i/o plantejament de guanyar doblers amb això	☐	☐	☐
Implicació en bandes/colles disfuncionals	☐	☐	☐
Comissió de delictes	☐	☐	☐
Tinença d'armes	☐	☐	☐
Tatuatges que indicarien pertinença a bandes o que indiquin propietat	☐	☐	☐
Menor implicat/da en tràfic de drogues	☐	☐	☐
Grooming en línia	☐	☐	☐

Indicadors de risc mitjà

	Lleu	Moderat	Greu
Arriba tard a casa seva	☐	☐	☐
Autolesions	☐	☐	☐
Ideacions o intents de suïcidi	☐	☐	☐
Consum eventual d'alcohol	☐	☐	☐
Consum eventual de drogues	☐	☐	☐
Relacions sentimentals amb alt nivell de dependència emocional	☐	☐	☐
Major de 13 anys actius sexualment	☐	☐	☐
Trastorns mensuals i/o ginecològics	☐	☐	☐
Proves d'embaràs	☐	☐	☐
Embarassos/avortaments	☐	☐	☐
Canvis bruscs de personalitat	☐	☐	☐
Canvis importants en l'aparença física o forma de vestir	☐	☐	☐

Altres indicadors de risc

	Lleu	Moderat	Greu
Menor agressor/a sexual	☐	☐	☐
Malestar emocional	☐	☐	☐
Signes i símptomes de depressió	☐	☐	☐
Pors / Estat d'alerta	☐	☐	☐
Ansietat	☐	☐	☐
Signes i símptomes de desnutrició	☐	☐	☐
Roba hipersexualitzada	☐	☐	☐
Disminució important del rendiment acadèmic	☐	☐	☐
Assistència irregular al centre escolar	☐	☐	☐
Abús de mòbils i xarxes socials	☐	☐	☐
Problemes de son	☐	☐	☐
Absència d'habilitats socials	☐	☐	☐

Vulnerabilitats

	SÍ	NO	E.D		SÍ	NO	E.D
Presenta qualche discapacitat? <i>Indicau-ne tipus i grau: _____</i>	☐	☐	☐	Història familiar de prostitució	☐	☐	☐
Família migrant o menor migrant <i>En caso d'haver nascut fora, quant de temps fa que viu a l'illa? _____</i>	☐	☐	☐	Ruptura de llaços familiars	☐	☐	☐
Desatenció/Negligència/Maltracte en la infància	☐	☐	☐	Mancaça de llaços positius amb un adult protector	☐	☐	☐
Condicions d'habitatge no apropiades	☐	☐	☐	Història prèvia de <i>bullying</i>	☐	☐	☐
Història familiar de problemes de salut mental	☐	☐	☐	Història prèvia d'ASI	☐	☐	☐
Història familiar de comissió de delictes	☐	☐	☐	Conductes sexualitzades del menor	☐	☐	☐
Història familiar de consum de substàncies	☐	☐	☐	Trastorns d'alimentació	☐	☐	☐
Violència intrafamiliar i/o violència de gènere en la família	☐	☐	☐	Aïllament social	☐	☐	☐
				Baixa autoestima	☐	☐	☐

E.D: *Es desconeix*

Altres observacions:

Instruccions per a emplenar l'eina

1. Objectiu:

Proporcionar a les i els professionals que treballen amb infants i adolescents una eina que permeti detectar com més aviat millor les situacions d'explotació sexual que puguin estar patint.

2. Característiques:

- Incorpora factors de risc contrastats i validats per a valorar la probabilitat del risc que es produeixi o s'estigui produint explotació sexual en infants i adolescents.
- Té un valor indicatiu i no probatori. Ajuda en la valoració que s'estigui produint una situació d'explotació o que presenti un risc que es produeixi.
- No és específica i comparteix ítems i característiques amb l'abús sexual en general, ja que l'explotació sexual de la infància i l'adolescència és una forma de victimització sexual.

3. Funcions:

- Valoració del risc.
- Registre de l'actuació que es recomana segons la valoració del risc actual.
- Alertar de possibles circumstàncies de risc previsible que puguin augmentar la situació de risc en el moment de la valoració.

4. Com utilitzar l'eina:

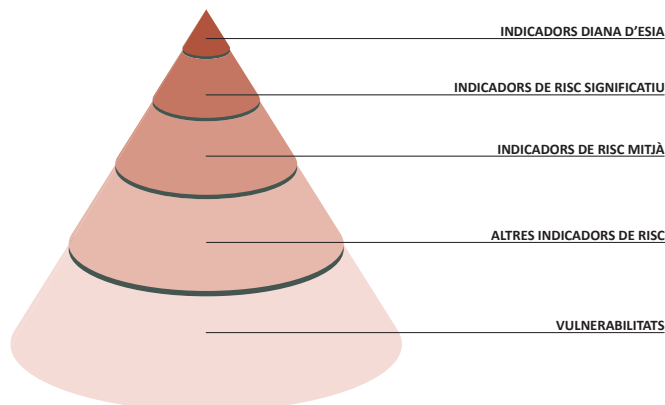
Es tracta d'una escala d'observació, en cap cas s'ha de fer servir per a confrontació directa amb les o els menors. Ha de ser emplenada per professionals qualificats amb experiència i criteri professional acreditat, sempre que es detecti o sospiti qualsevol situació de vulnerabilitat o risc en una o un menor, en relació a situacions d'ESIA.

No s'haurà d'utilitzar amb infants menors d'11 anys, en tal cas s'hauria de notificar només mitjançant RUMI. En el cas de majors d'11 anys amb risc, a més del canal habitual de notificació mitjançant RUMI, s'hi adjuntaria l'eina.

5. Estructura:

- Identificació: es tracta de recollir totes les dades possibles en relació a l'infant o adolescent, no és necessari que els tinguem tots però es recomana abocar-hi els possibles.
- Indicadors diana d'ESIA: llista d'indicadors que ens donen un risc alt de patir explotació sexual o que indiquen que ja es dona.
- Llista de factors de risc: han estat agrupats en tres categories per interval de risc. Cada indicador està descrit en el darrer apartat de les instruccions.
- Vulnerabilitats: llistat de situacions que posen els infants i adolescents en una situació més fràgil per a patir explotació sexual.

D'aquesta manera, podríem visualitzar les situacions de risc com una piràmide, situant-ne en la base les vulnerabilitats de les i els menors i en el cim, aquells indicadors més propis de l'ESIA.

6. Descripció de l'actuació en funció del risc:

S'ha de tenir en compte que l'ús d'aquesta eina, que pot servir de guia i detecció de situacions de risc d'explotació sexual, està pensada per a ser complementària als protocols existents de protecció de les i els menors. Per tant, sempre que es detectin situacions de vulnerabilitat i risc, se seguirà el protocol actual i es farà una notificació via RUMI.

En cas que el risc detectat es consideri moderat i/o alt, a més de la notificació mitjançant RUMI, es notificarà també a la Policia Nacional, Guàrdia Civil, i Fiscalia de Menors. En cas de sospita que la integritat de la o el menor pugui estar en risc, se li ha d'oferir protecció de forma adequada i no deixar-la sola o sol.

7. Metodologia:

- El formulari ha de ser emplenat per la o el professional que estigui en contacte amb la o el menor i que disposi de la informació sense necessitat de dur a terme una entrevista específica.
- La informació serà recollida mitjançant conversacions amb els infants i adolescents, observacions directes o d'altres professionals quant a la seva aparença i comportament. També pot ser emplenada amb informació de què disposi la o el professional o que es trobi recollida en els mateixos informes o expedients del menor.
- El formulari no està dissenyat per a ser plantejat com a preguntes directes a la o el menor; tampoc per a ser emplenat per elles o ells mateixos.

8. Identificació:

- Acol·lida familiar extensa: viu amb familiars que no són sa mare o son pare, inclosos àvies, avis, ties, oncles, etc.
- Acol·lida familiar aliena: viu en una llar d'adopció amb persones que no són del seu àmbit familiar consanguini.
- Expedient en serveis socials: s'hi indicarà el número d'expedient i la informació de la qual es disposi.

9. Descripció dels indicadors diana d'ESIA: indicadors específics d'ESIA:

- Rep béns a canvi de sexe: la o el menor rep objectes de valor i/o doblers i/o beneficis a canvi de sexe. Sempre és un indicador de gravetat. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el seu grau d'intensitat.
- Captador/a d'altres menors per a explotació sexual: sempre és un indicador de gravetat. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons hi hagi hagut o no ús de violència, tenint en compte, a més, la freqüència amb què es produeix aquesta pràctica delictiva.
- Possessió injustificada de doblers, joies, mòbils o altres objectes de valor: sempre és un indicador de gravetat. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el seu grau d'intensitat.
- Menors de 13 anys actius sexualment: sempre és un indicador de gravetat. Es classificarà en lleu, en cas de qualque trobada ocasional, moderat o greu, segons la freqüència i intensitat.
- Relacions sexuals de risc: sempre és un indicador de gravetat. Suposen pràctiques que poden anar des de relacions sense protecció, relacions sota els efectes de l'alcohol i altres drogues a relacions múltiples o que impliquin altres riscos per a la salut. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat i freqüència amb què es duen a terme aquestes pràctiques.
- Embolicat/da en activitat sexual en línia: comparteix i/o produeix contingut visual per internet (imatges sexualitzades). Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la quantitat, contingut i edat de la o el menor, tenint en compte, també, si el contingut ha estat compartit entre desconeguts.
- Infeccions de transmissió sexual de repetició: infeccions de transmissió sexual de forma repetida. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la freqüència d'aparició i concomitància de diverses infeccions, malgrat ser sempre un indicador de risc greu en menors d'edat.
- Amb coneguts/des i/o amistats relacionades amb l'explotació sexual: es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau de proximitat i relacions amb persones implicades en explotació sexual.
- Relació amb persones i llocs pròxims a la prostitució: la proximitat de la o el menor a llocs i persones relacionats amb la prostitució sempre suposa un indicador de gravetat.
- Relacions amb amistats i/o parelles majors que la/el menor (més de 5 anys de diferència): estableix vincles afectius i/o sentimentals amb persones majors d'edat amb almenys 5 anys de diferència.
- Relacions i/o trobades per internet amb desconeguts: estableix contacte amb persones desconegudes a través d'internet amb intercanvi de missatges que puguin portar a trobades amb desconeguts. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la quantitat de relacions i/o trobades, així com la intensitat amb què aquestes es produeixen.
- Abús/dependència d'alcohol i/o altres drogues: es classificarà en lleu, moderat o greu segons la freqüència i grau de dependència.

- Lesions físiques d'origen desconegut: ferides sense causa justificada com marques atribuïbles a violència física, hematomes, talls, etc. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la gravetat i l'extensió de les ferides trobades.

En aquesta primera fase de validació de l'eina, s'obtiniran valoracions només en els ítems diana i es puntuarà d'1 a 3 segons siguin lleus, moderats o greus.

En puntuacions més grans que 9, s'entendrà que hi ha un risc establert; de 6 a 9 punts serà un risc probable i d'1 a 5 punts, quedarà a criteri de la o el professional.

La resta dels indicadors no puntuen i s'utilitzen per a ajudar a les i els professionals a completar la valoració i el diagnòstic d'ESIA.

10. Descripció dels factors de risc:

Indicadors de risc significatiu:

- Oculta informació: es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau i la freqüència en què tingui lloc.
- Proporciona històries inconsistentes pel que fa a on ha estat i amb qui o d'on procedeixen objectes que té en el seu poder. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau i la freqüència en què tingui lloc.
- Fugues de la llar:
 - Lleu: en qualque ocasió la o el menor s'ha fugat.
 - Moderat: fugues ocasionals.
 - Greu: es produeixen fugues freqüents i que duren uns quants dies.
- Absentisme escolar: absències no justificades al centre escolar que poden donar-se de forma esporàdica i/o cronificar-se.
 - Lleu: falta fins a 24 sessions al mes.
 - Moderat: falta a més de 6 sessions lectives a la setmana, més de 24 al mes.
 - Greu: falta a més de 60 hores lectives al mes.
- Addicció al joc en línia o presencial: desordre psicològic caracteritzat per un impuls en el joc i les apostes que afecta la vida diària. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la freqüència i grau de dependència.
- Verbalització de coneixement de l'oferta sugar daddy o sugar dating i/o plantejament de guanyar doblers amb això. Es classificarà en lleu, moderat o greu des del coneixement fins al plantejament i ús.
- Implicació en bandes/colles disfuncionals: la o el menor es relaciona amb grups que exerceixen de mala influència i els acosten a zones conflictives.
- Comissió de delictes: es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat i la gravetat dels delictes comesos.
- Possessió d'armes: indicadors de gravetat en tots els casos.
- Tatuatges que indicarien pertinença a bandes o propietat: sempre és un indicador de gravetat quan una o un menor ha estat obligat/da a tatuar-se o presenta tatuatges que impliquen pertinença a una persona o a una banda que pot ser part d'una xarxa de tràfic de persones que fa servir els tatuatges com a marca.

- Menor implicada en tràfic de drogues: sempre és un indicador de gravetat. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat i freqüència amb què tingui lloc.
- *Grooming* en línia: ciberassetjament comès per un adult que es fa passar per menor per a establir una relació amb les o els menors. Es classificarà en lleu, moderat o greu depenent de la intensitat i freqüència.

Indicadors de risc mitjà:

- Arriba tard a casa seva: arriba a l'habitatge tard sense causa justificada de forma habitual. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau d'incompliment de l'horari d'arribada pautat.
- Autolesions: ferides que es realitza la o el menor a si mateixa. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat o grau.
- Ideacions o intents de suïcidi: la o el menor expressa la mera idea de posar fi a la seva vida o en realitza alguna temptativa. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la verbalització de la o el menor i les temptatives, segons grau i freqüència.
- Consum eventual d'alcohol: es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau i freqüència.
- Consum eventual de drogues: es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau i freqüència.
- Relacions sentimentals amb alt nivell de dependència emocional: es classificarà en lleu, moderat o greu segons els nivells de dependència observats, que impliquen control cap a la o el menor per part de la parella.
- Actius sexualment: es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat i grau.
- Trastorns menstruals i/o ginecològics: menstruacions intermitents, molt abundants o doloroses, etc. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat dels símptomes presentats.
- Proves d'embaràs: menors que es realitzen proves d'embaràs. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el nombre d'ocasions en què precisi fer-se una prova d'embaràs i l'edat de la menor en el moment en què es produeixin.
- Embarassos/avortaments: es classificarà en lleu, moderat o greu segons l'edat de la menor i el nombre d'ocasions en què tingui lloc.
- Canvis bruscs de personalitat: es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau de canvi observat.
- Canvis importants en l'aparença física o forma de vestir: factor que serà tingut en consideració malgrat que l'adolescència sempre sigui una època de canvis que afecten especialment l'aparença física i la forma de vestir. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons si són gaire cridaners i/o sexualitzats.

Altres indicadors de risc:

- Menor agressor/a sexual: el menor ha comès qualche delictes d'agressió sexual contra una altra persona. Malgrat que tota acció que constitueixi un delictes d'agressió sexual, tot i no ser punible per llei, sembli d'extrema gravetat, és imprescindible valorar i separar-les en graus per a la seva valoració:

- Lleu: besades o tocaments amb roba.
- Moderat: assetjament, obligar a un altre menor a masturbar-lo.
- Greu: penetració amb objecte, dits o penis en boca, vagina o anus de la o el menor. Obligar a realitzar pràctiques sexuals amb una altra persona.
- Malestar emocional: conjunt de símptomes emocionals que donen per resultat expressions externes i internes compartides, moltes vegades, per altres manifestacions com la depressió, l'ansietat, etc. i que molts d'autors qualifiquen d'expressions de desesperació o desesperança.
 - Lleu: inquietud, incomoditat, intranquil·litat, sensació de desassossec.
 - Moderat: sensació de culpabilitat, símptomes anteriors però de forma més persistent.
 - Greu: continus atacs d'ira, irritabilitat i alteracions de la conducta.
- Signes i símptomes de depressió: conjunt de simptomatologia associada al baix estat anímic que inclou plor, baixa autoestima, estat d'ànim irritable, falta d'energia, canvis en l'apetit i en els ritmes de son, etc.
 - Lleu: baixa autoestima, plor i falta d'energia eventual.
 - Moderat: afectació de l'estat anímic.
 - Greu: irritabilitat o alteració profunda de les activitats de la vida diària a causa de l'estat anímic.
- Pors/estat d'alerta: sensació de por constant, hipervigilància o sobresalts que afecten la seva vida diària i que poden respondre a un estímul real o no. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau d'afectació de la seva vida diària i el grau de por expressada.
- Ansietat: sensació de nerviosisme que pot generar manifestacions externes i internes, molt relacionada amb el malestar emocional i amb la depressió. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau d'afectació de la seva vida diària i el grau d'ansietat expressada.
- Signes i símptomes de desnutrició: existeixen diversos tipus de desnutrició, a continuació se'n resumeixen i assenyalen alguns exemples:
 - Lleu: falta d'energia, aspecte demacrat, mareigs.
 - Moderat: pèrdua significativa de pes, ocorreguda en un període de temps identificat.
 - Greu: retards en el creixement, gran pèrdua de pes.
- Roba hipersexualitzada: se'n valorarà el grau segons el tipus de roba i la freqüència amb la qual la o el menor fa servir determinades peces més sexualitzades.
- Disminució important del rendiment acadèmic: quan això ocorre en un període breu de temps, sense cap altra raó justificada com poden ser un dol, malalties, etc.
 - Lleu: disminució general de les qualificacions i qualche suspens. suspèn almenys la meitat de les assignatures.
 - Moderat: suspèn almenys la meitat de les assignatures.
 - Greu: suspèn la totalitat de les assignatures.

- Assistència irregular al centre escolar: faltes i retards injustificats que no assoleixen les xifres indicades en absentisme escolar (menys de 24 sessions al mes). Es classificarà en lleu, moderat o greu segons el grau i freqüència.
- Abús de mòbils i xarxes socials: ús continuat de les xarxes socials sense cap mena de control per part de mares i pares, i menors amb accés a tot tipus d'aplicacions i cerques a internet que mostren irritabilitat o canvien d'estat d'ànim quan no poden accedir-hi. Es classificarà en lleu, moderat o greu segons la intensitat, grau i duració.
- Problemes de son: dificultat per a agafar i mantenir el son.
 - Lleu: de forma esporàdica.
 - Moderat: problemes almenys 3 vegades per setmana.
 - Greu: els problemes tenen lloc almenys 5 vegades per setmana.
- Absència d'habilitats socials: es classificarà en lleu, moderat o greu segons la implicació que tingui en la vida diària de la o el menor.

